

854/97

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/224/>

**TOTUUELLISUUS KASVATUKSEN ARVONA -
LÄHTÖKOHTANA YRJÖ KALLISEN TOTUUELLISUUDEN KÄSITE**

Marja Salminen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän Yliopisto
Chydenius-Instituutti
Luokanopettajien aikuiskoulutus
Kevät 1997

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta

Lausunto kasvatustieteen pro gradu -tutkielmasta

Tekijä: Marja Salminen

Aihe: **TOTUUDELLISUUS KASVATUKSEN ARVONA -
Lähtökohtana Yrjö Kallisen totuudellisuuden käsite**

Tämän kasvatustieteellisen tutkielman aihe on keskeinen ja kokoava kasvatuksen päämäärien ja vaikutusten kannalta. Itse tutkimustehtävä ja metodinen tavoittelu ovat vaativia. Ne osoittautuvat myös tässä tutkielmassa vain osittain toteutuneiksi. Siitäkin huolimatta tutkielmalla on oma paikkansa. Sen aihe on idealismista nouseva, klassinen ja viehättävällä tavalla "ikuinen".

Ajattelija Yrjö Kallinen on opetuksensa mukaisesti herättänyt tutkijankin unesta ja saanut hänet noin 20 vuoden kuluttua paneutumaan totuudellisuuden käsitteeseen yhtäältä sellaisena kuin se esiintyy Kallisen omassa tuotannossa ja toisaalta kasvatuksen arvona nyt, vuosituhannen vaihtuessa.

Tutkielma valaisee omalla tavallaan kasvatuksen "suurta linjaa": kasvatukselle ja koululle asetetaan nykyisin paljon tehtäviä, haasteita tulvii, virikkeitä on paljon, mutta harvoin kysytään, miten linjata kasvatusta, mikä voisi olla runkona, mikä on olennaista. Näihin kysymyksiin tämä tutkielma pyrkii antamaan vastauksia, joiden varaan voitaisiin rakentaa syventävää pohdintaa ja keskustelua.

Kun Kallisen totuudellisuuden käsite otetaan teoreettisen tutkimuksen kohteeksi, on luonnollisesti kohteen haltuun ottamiseksi rajauduttava aluksi käsitteestä saatavana olevaan kirjalliseen aineistoon. Osa Kallisen tuotannosta on vaikeasti tavoitettavaa. Tutkielmassa on saatu kuitenkin analysoidusta aineistosta esiin uskottavan tuntuisesti ajallinen ulottuvuus totuudellisuuden käsitteen muotoutumisesta Yrjö Kallisen tuotannossa. Esille tulee myös se, mihin aatehistorialliseen traditioon hän perustaa ajatuksensa totuudellisuudesta.

Kolmiulotteinen metodi (luku 3) ansaitsee jo intentiona selvän kiitoksen: siinä hermeneuttinen perusote lähestyy kvalitatiivista käytäntöä. Enerothilta kehitetyt dynaamisen perspektiivin pysäkit ovat mielenkiintoinen metodinen sovellus.

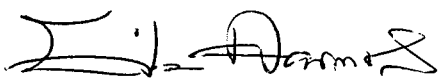
Juuri näissä dynaamisen perspektiivin pysäkeissä olisi ollut hyviä polkuja kulkea paljon syvemmälle, arvojen ja kasvatuksen perustan analyysiin. Toteutunut tarkastelu jää hyvistä ideoista huolimatta valitettavan suppeaksi. Analyysi pohjautuu suppeahkoon, kotimaiseen kirjallisuuteen. Kansainväliset ajattelijat ja kasvatusteoreetikot eivät ole päässeet - paljon suomennettua Skolimovskia lukuun ottamatta - mukaan pysäkeille "keskustelemaan" Kallisen kanssa. Tästä syystä hyvä hanke jää teoreettisesti vaatimattomaksi.

Työ on siis luonteeltaan tavallaan dualistinen: se osoittaa tutkijan hyviä ajattelun ja ymmärtämisen taitoja, mutta sen käytännön toteutuminen on jäänyt vaatimattommaksi, ehkä tavallaan kesken. Tutkija kirjoittaa sen, minkä kirjoittaa, luontevasti ja ymmärtäen. Hän on selvästi innostunut ja syvästi paneutunut aiheeseensa ymmärtäen varmasti itsekin oman työnsä puutteet.

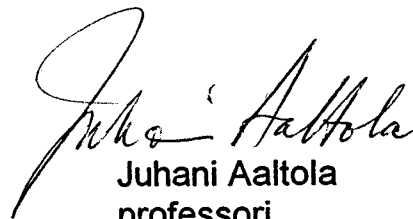
Lopuksi voinemme edellä esitetystä kritiikistä huolimatta todeta Kallisen sanoin "ymmärrys syttyy itsessämme, mikäli syttyy ja sytyttävä kipinä voi singahtaa toiselta", että tutkielma osoittaa ymmärryksen syntyneen. Tutkielma voi myös tarjota lukijoilleen sytyttävän kipinän.

Esitämme tutkielman hyväksymistä arvosanalla *lubenter approbatur*.

Kokkolassa 19.5.1997

Eila Aarnos
apulaisprofessori

Juhani Aaltola
professori

Salminen, M., 1997. Totuudellisuus kasvatuksen arvona - lähtökohtana Yrjö Kallisen totuudellisuuden käsite
Jyväskylän yliopisto
Chydenius-Instituutti
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Pro gradu -tutkielma, 45 s.
Luokanopettajien aikuiskoulutus
Kevät 1997

Tämän teoreettisen tutkimuksen tarkoitus on tutkia, mitä on Yrjö Kallisen ajattelussa esiintyvä totuudellisuuden käsite ja mitä se on kasvatuksen arvona.

Tutkimuksella on hermeneuttinen viitekehys ja tutkimusmetodin perustana on systemaattinen analyysi dynaamisen perspektiivin sovelluksella täydennettynä. Lähtökohta tutkimukselle on totuudellisuus sellaisena kuin Yrjö Kallisen sitä määrittelee. Pääpaino on siinä, millaiseksi totuudellisuus tutkimuksen aikana muuttuu, kun sitä tarkastellaan kasvatuksen näkökulmasta.

Tutkimuksessa eritellään ensin totuudellisuuden käsitettä käyttäen lähteinä Yrjö Kallisen teoksia ja artikkeleita. Sen jälkeen totuudellisuutta tarkastellaan moraalien, tiedon, tiedon ja arvojen sekä tulevaisuuden näkökulmista; ne ovat ns. pysäkkejä dynaamisen perspektiivin kanavassa. Lähteinä pysäkeillä on eri tutkijoiden ja ajattelijoiden kirjoituksia ko. aiheesta.

Tutkimuksen johtoajatuksena on totuudellisuuden pätevyys kasvatuksen arvona tässä ajassa. Tutkimuksen tulos on tämän johtoajatuksen vahvistuminen.

Asiasanat:

- Kallinen Yrjö
- arvo
- arvokasvatus
- kasvatus
- totuudellisuus

SISÄLLYS

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA	1
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	2
2.1 Tutkimustehtävän määrittely	2
2.2 Arvot ja arvokasvatus	3
3. TUTKIMUSMETODI	5
3.1 Hermeneuttinen viitekehys	5
3.2 Systemaattinen analyysi	8
3.3 Dynaaminen perspektiivi	10
4. TOTUUDELLISUUS YRJÖ KALLISEN MÄÄRITTELEMÄNÄ	11
4.1 Taustaa totuudellisuus-käsitteelle	11
4.2 Totuudellisuus, kaiken tosi tieteen sielu	13
4.3 Totuudellisuus ja moraalisen kasvatuksen mahdollisuus	15
4.4 Totuudellisuus on arvojen arvo	17
5. TOTUUDELLISUUS JA DYNAAMISEN PERSPEKTIIVIN PYSÄKIT	21
5.1 Totuudellisuus ja moraalit	21
5.2 Totuudellisuus ja tieto	27
5.3 Totuudellisuus, tieto ja arvot	31
5.4 Totuudellisuus tulevaisuuspysäkillä	37
5.4.1 Eettisen kasvun haaste	37
5.4.2 Ego katsoo peiliin totuudellisesti	40
5.4.3 Haaste kasvatukselle	41
6. LOPPUPOHDINTA	43

LÄHTEET

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA

Tutkimukseni aihe on totuudellisuuden käsite, lähtökohtana Yrjö Kallisen ajatukset. Aihe alkoi kiehtoa, kun kaappien kätköistä löytyi video: 1970-luvulla TV-ohjelmasta nauhoitettu Kallisen haastattelu "Elämmekö unessa". Siinä tulisi eluinen, vanha mies puhuu totuudellisuudesta arvojen arvona ja suorii rajusti meidän aineellisiin arvoihin perustuvaa elämäntyyliämme.

Kallisen sanoman ydin oli, että me elämme ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta kohtalokkaita aikoja: uhkana mm. ydinsota ja saastuminen. Ihmisen tulisi herätä unesta, ajatustottumusten ja näennäisten totuuksien unesta. Se on mahdollista, kun ihmisessä viriää totuudellisuuden tarve, tarve katsoa asioita niin kuin ne todella ovat. Totuudellisuus on myös rohkeutta katsoa itseään rehellisesti.

Kallisen puhe on erittäin ajankohtainen, varsinkin nyt kun käymme arvokeskustelua. Vai joko se käytiin? Tässä ajassa korostuu tiedon merkitys, puhutaan tietoyhteiskunnasta. Mutta mikä on tiedon merkitys, jos arvot ovat hukassa? Kuinka tietoyhteiskunta - vai onko se vasta informaatioyhteiskunta - voisi muuttua viisausyhteiskunnaksi; yhteiskunnaksi jossa ihmisen tiedolla on hänelle todellista merkitystä, tieto ja arvot ovat tasavertaisessa liitossa keskenään.

Sanassa totuudellisuus on jotain tuttua, jotain sillä on tekemistä totuuden kanssa. Onko se tinkimätöntä rehellisyyttä? Onko se moraalinormi? Liittyykö se tietoon; mikä asia on totta ja kuinka sen voi tietää? Onko se arvojen arvo, kuten Kallinen sanoo: laitan päähäni totuudellisuuden silmälasit ja katson kaikkia arvoja kriittisesti niiden läpi? Vai onko totuudellisuus vain yksi arvo muiden joukossa, ei sen parempi eikä huonompi? Ja kiinnostavin kysymys: voisiko sillä olla jotain tekemistä kasvatuksen kanssa, voisiko se olla kasvatuksen arvo?

Yrjö Kallisesta (1886-1976) on sanottu, että hän oli loistava puhuja ja Suomen sivistynein mies; hän oli perehtynyt niin idän filosofioihin kuin länsimaiseen

syvyyspsykologiaankin. Päätyönsä hän teki vasemmistolaisessa osuustoimintaliikkeessä, mutta hänet tunnettiin myös omaperäisenä poliitikkona: mm. puolustusministeriksi (1946-48) hän suostui vain erityisehdoin. Kallinen oli teosofi ja pasifisti. Hän käsitteli puheissaan ja kirjoituksissaan ihmisenä olemisen perimmäisiä kysymyksiä. Sen tähden hänen sanomansa ei vanhene.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

2.1 Tutkimustehtävän määrittely

Tutkimuksen tehtävä on Yrjö Kallisen tuotannossa esiintyvän totuudellisuus-käsitteen erittely ja tämän erittelyn pohjalta käsitteen edelleenkehittäminen. Tutkimus etsii vastausta kysymykseen, mitä on totuudellisuus ja mitä se on kasvatuksen arvona.

Tutkimustehtävää kuvaa hyvin tutkimuksen metodin, systemaattisen analyysin, lyhyt määrittely: Systemaattisella analyysillä on kaksi perustehtävää, analyttinen ja synteettinen. Analyttisellä tehtävällä tarkoitetaan jonkin ajatuslähtökohdan, esim. ajattelijan, tutkijan käsitysten tai ajatussystemin erittelyä. Synteettinen tehtävä on uuden luomista; uuden käsitteen, uuden ajatusrakennelman kokoavaa luomista. (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 158).

Totuudellisuus sellaisena kuin Yrjö Kallinen sitä määrittelee on tutkimuksen lähtökohta. Tutkimuksen painopiste on käsitteen edelleenkehittämisessä; mitä totuudellisuus on kasvatuksen arvona.

Tutkimuksessa nousee esiin myös kysymys siitä, onko totuudellisuus kasvatuksen keino vai päämäärä vai molempia. Jos minä kasvattajana pyrin totuudellisuuteen, s.o. se on minun kasvatusarvoni, se näkyy kasvatustyössäni ja kasvattajahan pyrkii siirtämään hyvinä pitämiään arvoja kasvatettavaan - joko tietoisesti tai tiedostamattaan.

Olennaista totuudellisuudessa on Kallisen mukaan omakohtainen herääminen, ajatustottumuksien ja näennäisten totuuksien unesta herääminen. Tätä heräämistä Kallinen kuvaa mm. näin: "Kun ihmisessä herää totuudellisuuden tarve, niin että hän lakkaa tyytymästä tuommoiseen näennäiseen, uskoteltuun, suggeroituun, hoettuun, olipa kysymys elintasosta tai omaisuudesta tai turvallisuudesta, kansallisuusaatteesta tai mistä tahansa, hän rupeaa katsomaan mitä tämä asia on todellisuudessa, miten se ilmenee, mitä se on saanut aikaan --- (Kallinen 1971, 183). Niinpä kasvattaja voi herätellä kasvatettavaa heräämään vain, mikäli hän on itse herännyt.

Tutkimukseen liittyvät arvon ja arvokasvatuksen käsitteet, joten niiden käsittely pääpiirteissään on aiheellinen tutkimustehtävän määrittelyn yhteydessä.

2.2 Arvot ja arvokasvatus

Arvot liittyvät käsityksiimme hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. "Yleisesti voidaankin sanoa, että puhuessaan "hyvästä" ja "pahasta" ihmiset ilmaisevat käsityksiään erilaisten asioiden arvosta. Näitä käsityksiä kutsutaan arvostuksiksi. Arvon ja arvostuksen käsitteet ovatkin yleisen arvoteorian keskeisempiä käsitteitä." (Wilenius ym. 1989, 95).

Arvoihin liittyvä käsitys niiden alkuperästä: ovatko arvot olemassa ihmisestä riippumatta, onko olemassa ns. oikeita arvoja vai ovatko ne vain henkilökohtaisia kannanottoja? Näihin kysymyksiin pyrkivät vastaamaan filosofiassa esitetyt arvoteoriat. (Niiniluoto 1994, 182.)

Kaksi arvoteorioiden pääsuuntaa ovat arvo-objektivismi ja arvorelativismi. (Niiniluoto 1994, 182-183). Ensinmainittu, josta Krohn, (1953) käyttää nimitystä objektivistinen arvoteoria, lähtee siitä, että on olemassa perusarvoja eli absoluuttisia eli itsearvoja (Emt., 8). Niiniluoto mainitsee tässä yhteydessä Platonin ideaopin, jonka mukaan "arvot (erityisesti hyvän idea) ovat transsendentin, luonnon yläpuolella olevan abstraktin korkeamman todellisuuden ikuisia olioita, jotka voidaan ymmärtää järjen avulla." (Niiniluoto 1994, 182). Yleisesti voidaan sanoa, että arvo-objektivismiin kannattajat uskovat, että ihmisellä

on kyky saavuttaa yksimielisyys oikeista arvoista (Niiniluoto 1994, 182). Turunen (1992, 22) puhuu varsinaisista arvoista ja näillä hän tarkoittaa ns. platonisia arvoja, jotka ovat totuus, hyvyys ja kauneus.

Arvorelativismiin mukaan arvostuksissa esiintyy aina vaihtelua kulttuuripiiristä toiseen ja radikaali arvorelativisti on sitä mieltä, että kaikki arvojärjestelmät ovat yhtä hyviä (Niiniluoto 1994, 183).

Puhutaan myös arvosubjektivismista, jonka mukaan arvot ovat puhtaasti yksilöllisiä preferenssejä ja valintoja. Puhutaan jopa arvonihilismistä ja irrationalismista arvokysymyksissä: "Niinpä eräät ns. loogisen empirismin edustajat ovat yhtyneet Rudolf Carnapin esittämään kantaan, jonka mukaan arvofilosofia kuuluu mielettömän metafysiikan piiriin, koska mitkään arvostukset tai arvoarvostelmat eivät voi muodostaa lauseita, vaan ovat luonteeltaan symptomaattisia huudahduksia, kuten tietyissä konkreettisisissa elämäntilanteissa sellaiset sanat kuin "ah" ja "voi". Siksi niitä muka voidaan verrata lyyrillisiin vuodatuksiin, joilla on tietty vaikutus toisten ihmisten toimintaan." (Krohn 1953, 9).

Keskeisiä arvojen erotteluja on myös jako itseisarvoihin ja välinearvoihin. Ensimmäiset ovat arvokkaita sinänsä, niiden avulla ei esim. tavoitella mitään hyötyä, kun sen sijaan välinearvot ovat asioita, joilla tavoitellaan jotain arvokkaana pidettyä/arvokkaaksi koettua (Wilenius ym. 1989, 96; Niiniluoto 1994, 186.)

Etiikka on se alue arvoteoriasta, joka tutkii varsinaisten moraalisten arvojen ja arvostusten luonnetta. Tällöin käsitellään sekä "hyvän" ja "pahan" että "oikean" ja "väärän" kysymyksiä. Etiikassa teoriat jaetaan kognitiivisiin ja non-kognitiivisiin: ensimmäiset katsovat, että eettiset ongelmat voidaan ratkaista tiedon avulla ja jälkimmäisten mukaan emme voi tiedollisesti olla sen enempää oikeassa kuin väärässäkään. (Wilenius ym. 1989, 98.)

Arvorteorioilla on merkitystä arvokasvatukselle. Niiniluoto sanoo arvorteorioista: "Silti niiden jatkuva kehittäminen on ollut käytännöllisestikin tärkeää - perustuvathan esimerkiksi vallitsevat käsitykset moraalikasvatuksen mahdollisuuksista arvoteorian varaan." (Niiniluoto 1994, 182).

Arvojen taustalla on aina "arvostamiseksi" kutsuttava inhimillinen toiminta ja arvojen tehtävänä on ohjata ihmisen käyttäytymistä: me tavoittelemme "hyviä" asioita ja vältämme "huonoja". Arvojärjestelmien vakiinnuttaminen yhteiskunnassa on keino ennustaa ja kontrolloida ihmisten käyttäytymistä. (Niiniluoto 1994, 177-178).

Koulua pidetään mm. kirkon ohella yhtenä perinteisenä arvoauktoriteettina. Arvot ovat kasvatuksen sisältönä tiedollisen kasvatuksen lisäksi, joka sekin perustuu arvovalintoihin. Päämääränä on siirtää arvot sukupolvelta toiselle. Arvokasvatus koulussa voi olla joko tietoista tai tiedostamatonta, sillä arvot ovat aina läsnä siellä, missä on inhimillistä vuorovaikutusta ja toimintaa. Kasvattaja siirtää arvoja kasvatettavaan tiedostamattaakin, sillä jokaisella kasvattajalla on oma maailmankatsomus, jonka osana arvot ovat.

Koulun moraalikasvatuksen mahdollisuuksia on pohdittu ja erilaisia malleja esitetty. Niihin liittyviä kysymyksiä ja ongelmia käsitellään tarkemmin luvussa totuudellisuus ja moraali.

Tutkimuksen näkökulma on koulukasvatuksen näkökulma, eikä arvokasvatusta rajata pelkästään moraalikasvatukseksi. Tarkastelun kohteena on myös totuudellisuus ja tieto sekä tiedon ja arvojen suhde ja totuudellisuus.

3. TUTKIMUSMETODI

3.1 Hermeneuttinen viitekehys

Tutkimuksella on hermeneuttinen viitekehys, joten aloitan metodin kuvaamisen hermeneutiikan pääpiirteiden esittelyllä. Hermeneutiikan voidaan sanoa olevan tulkintaa ja ymmärtämistä ja hermeneuttisen metodin yksi klassinen luonnehdinta liittyy käsitteeseen hermeneuttinen kehä eli spiraali. Se kuvaa tapaamme ajatella ja ymmärtää ja se toimii niin arki ajattelussa kuin tieteellisessä tutkimuksessa. Tiedonmuodostusprosessissa ei ole mitään absoluuttista alkua, koska ymmärtäminen perustuu aina jo ennalta ymmärrettyyn. Puhutaan

esiymmärryksestä, joka tarkoittaa, että tiedostavalla subjektilla on tutkittavasta asiasta aina jokin ennakkokäsitys, joka vaikuttaa ymmärtämisprosessiin. (Siljander 1988, 115.)

Hermeneuttisen kehän spiraaliluonne on sitä, että tulkinta lähtee aina liikkeelle tietystä esiymmärryksestä (esim. alkaessani tutkia Kallisen tekstiä totuudellisuudesta minulla on siitä jo jokin ennakkokäsitys, esimielipide). Tekstiin edelleen perehdyttäessä esiymmärrys kuitenkin muuttuu, s.o. tekstistä saatu käsitys joko korjaa tai täydentää esiymmärrystä. Tämä muuttunut esiymmärrys taas vaikuttaa edelleen tekstin tulkintaan. Ajattelu ei kuitenkaan kierrä kehää samalla tasolla, vaan kiertyy spiraalimaisesti ylöspäin. Samalla tavalla toimii hermeneuttiseen kehään kuuluva osa-kokonaisuus-suhde, jossa tekstin osa suhteutetaan kokonaisuuteen ja näin osan merkitys muuttuu ja/tai täydentyy, mikä taas vaikuttaa kokonaisuuteen. (Siljander 1988, 115-116.)

Hermeneuttisen kehän kolmas olennainen piirre on, että tulkintaprosessilla ei ole absoluuttista alkupistettä, eikä myöskään absoluuttista päätepistettä. Hermeneuttinen kehä on sulkeutumaton. (Siljander 1988, 116-117.)

Varto määrittelee tulkintaa ja ymmärtämistä. **Tulkinnalla** tarkoitetaan empiirisesti tavoitettujen merkityssuhteiden aukikerimistä. Tutkija joutuu luottamaan monessa kohdin pelkkään intuitioon niiden ohjeiden ohella, joita tulkinnasta voidaan yleensä antaa. "Tulkintaa on kuitenkin seurattava **ymmärtäminen**, jotta käsitys tutkimuskohteesta voi muodostua sellaiseksi kokonaisuudeksi, josta ohjeissa on kyse. Tulkinnassa esille tulevat osat ja tasot eivät mitenkään itsestään nivoudu yhteen vaan ne on erikseen, tarkoituksella ja aikeellisesti, yhdistettävä yhdeksi kokonaisuudeksi, merkitysyhteydeksi, joka lopulta on tutkimuskohteesta saatu mieli. Ymmärtäminen tarkoittaa näin ollen tutkimuskohteen tematisoivaa luomista "uudeksi kokonaisuudeksi." (Varto 1992, 64.)

Laadullisen, teoreettisen tutkimuksen ongelma on, kuinka taata se, että tulkinta ja ymmärtäminen ovat mahdollisimman oikeaa ja kohdallista. Väärästä lukutavasta Varto varoittaa näin: "Tutkimuskohteen virheellinen lukutapa on siis sellainen, jossa luemme kohdetta ikään kuin se olisi omaa elämäämme, omasta maailmastamme syntynyttä. Oikeasta lukutavasta voidaan ainakin sanoa, että se

on se, jossa kohdetta luetaan koko ajan muistaen, että sen maailma on Toisen. Tämä kertoo jo sen, että hermeneuttinen tarkastelutapa tähtää tulkintaan ja ymmärtämiseen, jossa ei alun perinkään pyritä mahdottomaan, siis toisen täydelliseen ymmärtämiseen, koska toisen täydellinen ymmärtäminen ei ole mahdollista." (Varto 1992, 59.)

Hermeneutiikan teoreetikot ovat kehitelleet lukutavan ohjeita. Emilio Betti esittää tulkinnalle neljä kaanonin, puhutaan klassisesta tulkintakaanonista (ks. esim. Siljander 1988, 120 ja Varto 1992, 59 - 63), joiden avulla Bettin mukaan voidaan taata tulkinnan objektiivisuus. (Kusch 1986, 121).

Kaanoneita on kahdenlaisia: ne, jotka koskevat enemmän tulkinnan objektia ja ne jotka koskevat enemmän tulkinnan subjektia.

Ensinmainittuja ovat:

1. "Hermeneuttisen mittapuun immanenssin kaanon":
Tämä kaanon vaatii olemaan pakottamatta mittapuita tekstiin ulkoapäin eli tekstiä on arvioitava sen mukaan, mihin kirjailija pyrkii. Objektin autonomisuutta on kunnioitettava.
2. "Hermeneuttisen tarkastelun kokonaisuuden ja koherenssin kaanon":
Se vaatii, että jokainen teksti suhteutetaan sen käsittävään suurempaan kokonaisuuteen, esim. kirjailijan elämään, hänen kulttuuriinsa, teoksen lajiin ja kieleen.

Jälkimmäiset ovat:

3. "Ymmärtämisen aktuaalisuuden kaanon":
Tämän kaanonin mukaan tulkitsijan täytyy käydä läpi päinvastaisessa järjestyksessä ymmärrettävän merkitystä sisältävän muodon luomisprosessi askel askeleelta ja hänen täytyy hyväksyä oma subjektiivisuutensa osana tätä prosessia.
4. "Yhteensopimisen kaanon":
Tulkitsijan subjektiivisuus on välttämätön, se ei saa tukahduttaa objektia, eikä olla tunkeileva. Tarvitaan eläytyvää ymmärtämistä. (Kusch 1986, 21-122.)

3.2 Systemaattinen analyysi

Tutkimuksen metodin mallina on systemaattinen analyysi (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 157-204), jota käytän soveltaen ja jonka pääpiirteitä esittelen.

Jokaista tutkimusta varten on laadullisessa tutkimuksessa luotava oma menetelmänsä, vaikka pohjana voi olla jokin oppikirjamalli; staattinen menetelmä voi jäykistää tutkittavan (Varto 1992, 98-99). Muoto siis ei saa kahlita sisältöä.

Nimitys systemaattinen analyysi viittaa teoreettisen työskentelyn kahteen perustehtävään, analyyttiseen ja synteettiseen. Analyyttisellä tehtävällä tarkoitetaan tässä jo olemassa olevan ajatuslähtökohdan, esimerkiksi jonkun ajattelijan tai tutkijan kirjoittamaan kirjaan sisältyvien käsitysten eli hänen ajatussysteemiensä erittelyä. Synteettisellä tehtävällä tarkoitetaan uuden käsitteen, ajatuksen tai ajatusrakennelman kokoavaa luomista. Uuden luominen perustuu aiemmin ajateltuun, ja näiden tehtävien välillä on vuorovaikutus. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 158.)

Tyypillinen systemaattinen analyysi lähtee liikkeelle jonkun ajattelijan, tutkijan tai käytännön kasvattajan ajatusmaailmasta. Tutkimustehtävä voidaan rajata siten, että pääongelmaksi otetaan jonkin hänen ajattelunsa keskeisen käsitteen tai ajatuskokonaisuuden tutkiminen. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 159.)

Tutkimukseni lähtee liikkeelle Yrjö Kallisen totuudellisuus-käsitteestä. Se miten hän määrittelee totuudellisuutta, on tutkimuksen analyttinen tehtävä.

Itse analyysi on kvalitatiivista sisällönerittelyä, mutta pelkästä sisällönanalyysistä sen erottaa tunkeutuminen kielellisen ilmaisun esittämään ajatusmaailmaan. "Analyysi on ajatuksen keinoin tapahtuvaa retkeilyä systeemin muodostamassa maailmassa." (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 160.)

Tarkoituksena on ajatusrakenteen kannalta olennaisten oivallusten esiin nostaminen, niin että tulee mahdolliseksi selkiyttää alkuperäistä

ajatuskokonaisuutta ja jatkaa tarvittaessa sen kehittelyä. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 160).

Synteesi on uuden luomista, eikä sitä varten voi olla metodisia sääntöjä. Uuden luominen perustuu kuitenkin aina aikaisemmin ajatellun tuntemiseen, sillä täysin originaalista ajattelua ei ole olemassa. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 158.)

Tutkimuksessani kehittelen Kallisen määrittelemää totuudellisuus-käsitettä dynaamisen perspektiivin avulla, ja tämä on tutkimuksen synteesivaihe. Tutkimuksen painopiste on - kuten tutkimustehtävä-luvussa on määritelty - totuudellisuus-käsitteen edelleenkehittely siten, että synteessin tuloksena on totuudellisuus kasvatuksen arvona.

Systemaattinen analyysi puhuu heuristisista hypoteeseista. "Uusia ajatuskuvioita ja tulkintamahdollisuuksia luovat heuristiset hypoteesit ovat perusteltavissa olevia arvauksia, jotka auttavat ymmärtämään entistä paremmin sitä, mitä tekstiin sisältyy." (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 176).

Analyysin suorittamiselle esitetään kolmivaiheinen malli. Ensimmäinen on hahmottamisvaihe ja siihen kuuluu ongelmien jäsentäminen, tekstien valinta, niiden tulkinta sekä ongelmanasettelun täsmentäminen hypoteesein tai kysymyksin. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 177-178.)

Toinen vaihe on varsinainen analyysi, jossa erotetaan kolme analyysitasoa, joita voi käyttää joko erikseen tai yhdessä. Nämä kolme tasoa ovat käsiteanalyysi, niitä yhdistävien lauseiden löytäminen tekstiaineistosta sekä lausetta laajempien ajatuskokonaisuuksien sekä niitä perustelevan argumentaation analyysi. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 178-179.)

Systemaattisen analyysin kolmanteen vaiheeseen on määritelty kuuluvan edellytysten, aukkojen ja ristiriitojen osoittaminen, kokonaisrakenteen ja tutkittavan asian rinnastaminen sekä vertailu ja synteesi. (Jussila, Montonen, Nurmi 1992, 177). Tässä tutkimuksessa kolmas vaihe on synteesivaihe, ja siinä totuudellisuus-käsitettä kuljetetaan "dynaamisen perspektiivin kanavassa" (Eneroth 1984, 129-

133). Tämän vaiheen tarkoituksena on tutkia totuudellisuuden pätevyyttä kasvatuksen arvona ja erityisesti tässä ajassa.

3.3 Dynaaminen perspektiivi

Tutkimuksen synteesivaiheessa käytettävä Bo Enerothin (1984) kehittämä dynaamisen perspektiivin malli on yksi laadullisen tutkimuksen välineistä. (Emt., 129-133).

Dynaamisessa perspektiivissä on kaksi näkökulmaa, tavallaan kaksi perspektiiviä. Muutosperspektiivi keskittyy ajalliseen muutokseen, s.o. mikä rakenteessa muuttuu menneisyydestä tulevaan. Virtaamisperspektiivi tutkii sitä, miten jokin muuttuu kulkiessaan läpi jonkin rakenteen. Virtaamisperspektiivissä tämä jokin voi laajasti katsoen olla mitä tahansa: tunne, ajatus, informaatio, energiamäärä, sähkövirta jne. Esimerkkinä voi olla tuotteen tie raaka-aineesta valmiiksi tuotteeksi läpi suhteiden ja osien verkoston; ne muuttavat sitä jokainen vuorollaan. Se jokin voi olla vaikkapa irtisanomisilmoitus, joka organisaatiossa kulkee läpi muuttuen irtisanomispäätöksestä villiksi lakoksi. Tällöin siis ajatuksenilmaus kulkee läpi sosiaalisen rakenteen ja muuttuu. (Emt., 129-133.)

Tutkimuksessani sovellan dynaamisen perspektiivin virtaamisperspektiiviä: siinä totuudellisuus-käsitettä kuljetetaan neljän pysäkin kautta. Näillä pysäkeillä Kallisen totuudellisuus ikään kuin keskustelee toisten ajattelijoiden kanssa totuudellisuudesta moraalien, tiedon, tiedon ja arvojen sekä tulevaisuuden näkökulmasta. Tässä prosessissa totuudellisuus-käsite kasvatuksen arvona mahdollisesti muuttuu, täsmentyy, täydentyy. Kun totuudellisuuden kaksi ensimmäistä pysäkkiä ovat moraalit ja tieto, on johdonmukaista tarkastella sen jälkeen tiedon ja arvojen suhdetta. Viimeinen pysäkki on tulevaisuuspysäkki, joka on seurausta edellisen pysäkin pohdinnoista. Myös itse totuudellisuuden käsite haastaa katsomaan kriittisesti ihmiskunnan nykyisyyttä ja tulevaisuutta.

Kuten hermeneuttisen viitekehyksen kuvauksen yhteydessä sanotaan, ei hermeneuttisella spiraalilla ole loppupistettä. Niinpä totuudellisuuden kehittelyä voi jatkaa edelleen tämän pysäkkien kuljettamisen jälkeen.

4. TOTUUDELLISUUS YRJÖ KALLISEN MÄÄRITTELEMÄNÄ

4.1 Taustaa totuudellisuus-käsitteelle

Käsitteet totuudellisuus ja totuus esiintyvät Kallisen teksteissä, mm. teosofiaa käsittelevissä, jo 1940-luvulta lähtien. Tarkimmin Kallinen määrittelee totuudellisuutta TV-haastattelussa v. 1971, ja tämä haastattelu on painettu samana vuonna ilmestyneeseen kirjaan "Elämmekö unessa". Tässä haastattelussa Kallinen puhuu totuudellisuudesta arvona, "arvojen arvona". (Kallinen 1971, 168-186).

Olen valinnut Kallisen teksteistä eri aikakausilta kolme sellaista, joissa hän joko määrittelee totuudellisuutta tai erityisesti viittaa siihen. Pidän tarpeellisena ensin kuvata joitakin Kallisen ajattelun peruspiirteitä totuudellisuus-käsitteen taustaksi.

Kallinen oli jo nuoruudessaan kiinnostunut teosofiasta (= jumalviisaus, jumalallinen viisaus), ja idän filosofioista. Teosofi-lehdessä 5/1949 hän kertoo tutkineensa teosofiaa "enemmän kuin neljänkymmenen vuoden kuluessa" (Kallinen 182, 8).

Zen-buddhismista Kallinen toimitti kirjan "Zen - idän sanoma valaistuksesta" vuonna 1944. Toinen idän filosofia, josta hän puhuu on Vedanta-filosofia. Kallinen löytää yhtymäkohtia idän filosofioista ja länsimaisesta syvyyspsykologiasta. Jälkimmäisestä hän usein mainitsee ja siteeraa Erich Frommia ja C.G. Jungia.

Teosofinen Seura (perustettu 17.11.1875 , New York) määrittelee itseään mm. näin: "Teosofinen Seura on totuudenetsijäin vapaa yhtymä, joka edistää veljeyttä ja pyrkii palvelemaan ihmiskuntaa." --- Heidän yhdyssiteenään on heidän pyrkimyksensä totuuteen. Heidän mielestään on totuutta etsittävä tutkimalla ja palvelemalla, puhtaasti elämällä ja omistautumalla korkeille ihanteille. Heidän käsityksensä mukaan on kunkin tavoiteltava totuutta, sitä ei ole kenellekään auktoriteetin mahdollista opinkappaleena tyrkytettävä. --- Heidän tunnussanansa on Rauha, heidän päämääränään on Totuus." (Kekkinen, Oksanen & Vuorinen 1982, 3. kansilehti.)

Teosofiaan, itämaisiin filosofioihin ja Jungin ja Frommin syvyyspsykologiaan liittyvät käsitteet "unessa oleminen/eläminen", "harha" ja "herääminen", "valveutuminen". Kirjansa "Elämmekö unessa" alkusanoissa Kallinen kirjoittaa näin: "Minulla oli tilaisuus jo varhain ensimmäisten teosofisten lehtien ja kirjallisuuden välityksellä tutustua Idän ikivanhaan filosofiaan - Vedanta-filosofiaan, jossa ihmiskunnan vanhin syvyyspsykologinen tutkimus pyrkii valaisemaan ihmisen tosiolemusta ja jossa vakuutetaan, että me elämme kuin unessa, *maajaan*, harhan unessa, vaikka luulemme olevamme valveilla. Elämän kärsimyssisällyys, kaikki koettelemukset ja harjoittamamme typeryydet, sodat mukaan luettuina, johtuvat tuosta harhasta." (Kallinen 1971, 8.) Sama ajatus on Erich Frommin lauseessa, jota Kallinen lainaa aiemmin mainitussa TV-haastattelussa: "Kaikki me olemme enemmän tai vähemmän mielisairaita, jokaikinen meistä on enemmän tai vähemmän unessa, ja tähän jälkimmäiseen kohtaan minä erityisesti tarraisin kiinni, me olemme todella unessa, ajatustottumusten unessa." (Kallinen 1971, 170 - 171).

Zen-buddhismista Kallinen sanoo: "Pääasialliselta sisällykseltään buddhismi on julistus siitä, että 'on olemassa vapautus', että kaikkea hallitsee hyvä Laki, että 'olioiden sielu on suloinen' ja että on mahdollista elää tämän maan päällä illusioista ja kärsimyksistä vapaata todellisuuselämää." (Kallinen 1991, 7 - 8).

Heräämisen välttämättömyydestä ja mahdollisuudesta Kallinen puhuu vuosikymmenien ajan. Tärkeimpänä syynä heräämiseen on kolmannen maailmansodan uhka ja sen myötä koko planeettamme kohtalo.

Vuonna 1949 Kallinen kirjoittaa näin: "Rauhan puolesta voidaan vaikuttaa vain elämällä rauhaa. Sitä taasen ei voida tehdä pelkällä päätöksellä. Siihen pääsemiseksi on kerta kaikkiaan vapauduttava totunnaisten ajatusten ja tunteiden virrasta, jossa ihmissuku uppoilee. - - Ei auta paljonkaan se, että pyrimme olemaan ns. kunniallisia ihmisiä, kunnan kansalaisia, nuhteettomia, auttamishaluisia, velvollisuudentuntoisia, uhrivalmiita ja kaikkea muuta kunniakasta, jota meille on opetettu. Juuri noiden tunnusten alla ihmissuku vihkiytyy suureen ja sankarilliseen itsetuhoon. Noiden kunniakkaiden hyveiden tavoittelu ei vapauta meitä sisäisistä ristiriidoistamme. Vain ymmärtäminen, itsen ja muiden läpikotainen ymmärtäminen vapauttaa meissä luonnonvoimat, jotka ovat hyvyyttä, myötätuntoa, rauhaa ja iloa. Meidän ei tarvitse niitä kerätä itsellemme; ne ovat meissä, ne on vain saatava esille, niitä peittävät tottumuksien ja mielipiteiden kasaantumet on raivattava pois. Vuosituhansien kuluessa olemme niitä peittävää kerrostumaa lisänneet, joten ei ole ihme, jos kaivamistyö näyttää jättäjäismäiseltä. Tosiasia kuitenkin on, että nuo kerrostumat ovat hauraita: kun yhdenkin eksytyksen havaitsee, raukeaa kymmenen muuta itsestään. On vain päästävä alkuun." Valveutumisen ja selkeytymisen ensimmäisenä askeleena on "kaikkien meille annettujen arvojen uudelleen arvioiminen oman sielumme kentässä ja kuiluissa". (Kallinen 1982,16.)

4.2 Totuudellisuus, kaiken tosi tieteen sielu

Ensimmäinen teksti on Kallisen kirjasta "Hälinää ja hiljaisuutta" vuodelta 1958 ja liittyy kolmen tapauksen sarjaan hänen nuoruusiältään. Näiden kolmen kokemuksen kuvailun hän aloittaa näin: "Kirjoja lukemalla voimme *oppia muistamaan* vallan suunnattoman paljon asioita - eri kieliä, tapahtumia, vuosilukuja, jaotuksia ja jaotusten alajaotuksia. Mutta todella tähdellisiä asioita ei opita tuolla tavoin. Ne sarastavat omassa mielessä, välähtävät oivalluksiksi." (Kallinen 1958, 262).

Kallisen oivallus totuudellisuudesta liittyy hänen kiinnostuksestaan tähtitieteeseen ja hän kertoo siitä näin: "Jostakin tekstistä luin jälleen Newtonin määritelmän, joka muistini mukaan kuului näin: 'Kappaleet esiintyvät avaruudessa ikään kuin ne vetäisivät toisiaan puoleensa voimalla, joka on suoraan verrannollinen niiden

massaan ja kääntäin verrannollinen etäisyyden neliöön.' Tuo oli tuttua vanhastaan. Mutta tällä kertaa liittyi määritelmään jatko, joka kuului: 'Vetävätkö ne todella en tiedä, ja jos vetävät, en käsitä, miten se on mahdollista.' Ja jälleen salama löi! Ensi kertaa oivalsin, mitä on *totuudellisuus*, kaiken tosi tieteen sielu. Suuri, nerokas ihminen on kauan jatkuneiden, äärimmäisten huolellisten havaintojen ja laskelmien jälkeen päässyt selville luonnon järjestyksestä. Hän lausuu sen ideaalisen selvästi, täsmällisesti, kauniisti. Mutta koska totuudellisuus on hänen sielussaan virinnyt, hän ei sano: Näin on, tässä on totuus, asia on selvä. Vaan hän sanoo: Ne esiintyvät ikään kuin ... Ja lopuksi jumalaisin ihmisessä, totuudellisuus, saa hänet lisäämään: Vetävätkö ne todella, en tiedä, ja jos vetävät, en käsitä, miten se on mahdollista." (Kallinen 1958, 264-265.) Kallinen sanoo olleensa todella liikuttunut ja toivovansa, ettei tuo liikutus milloinkaan hänen sielustaan häviäisi (Kallinen 1958, 265).

Kallinen sanoo oivallustensa vievän kahteen selvyyteen, joista ensimmäinen on se, että asioiden nimittäminen ei ole samaa kuin niiden selittäminen. "Jos puhkaisen mistä ilmiöstä tai asiasta tahansa nimen ja muodon, illusorisen verhon, olen vastakkain tuntemattoman, käsittämättömän, sanomattoman kanssa." (Kallinen 1958, 265).

Toisaalta sisäisten tuntojen ja oivallustenkin alkuolemus on jotain ei-käsitteellistä, ei-sanallista, ei-ajatuksellista. Niitä vain voi yrittää tulkita käsitteiden, sanojen ja ajatusten avulla. (Kallinen 1958, 265.)

Samasta asiasta Kallinen puhuu kertoessaan siitä, kuinka hän ensi kerran näki "ihmisolennon ihmeen, ihmisen eksistenssin, olemassaolon ihmeen". Tästä kokemuksesta hän kertoo näin: "Yhtäkkiä tajusin, että oikeastaan me nukumme. Me olemme näkevinämme, ymmärtävinämme, mutta emme näe, emme ymmärrä. Jos näkisimme, kuten minä nyt näin, olemassaolomme olisi ihmettä alusta loppuun, kohta kohdalta. Kaikki lukemamme selitykset eivät selitä mitään. Että jotakin on olemassa, on sanomaton ihme. Että on olemassa tajunta, on ihmeiden ihme." Kallisen mielestä tapamme havaita on unelias, puolitajuinen tapa: "Emme ole täysin hereillä. Jos olisimme, suhtautumisemme toisiimme ja asioihin olisi kokonaan toinen kuin nyt." (Kallinen 1958, 263.)

Lopputoteamuksenaan Kallinen sanoo: "Kun puhutaan sanomattomasta, tai vaikkapa mystiikasta, niin kysymyksessä ei tarvitse olla pako hämäryyteen. Sellaistakin elämässä on paljon. Mutta jos ihminen pääsee käsitteellisen ajattelunsa rajoille ja kokee elävästi ja syvästi, varmaakin varmemmin, että nyt hän vasta on todellisuuden tuntumassa, silloin ei ole kysymyksessä pako mihinkään. Pikemminkin se on unesta heräämistä." (Kallinen 1958, 267).

Kallinen sanoo tässä totuudellisuudesta kaksi asiaa: totuudellisuus on kaiken tosi tieteen sielu ja totuudellisuus on jumalaisin ihmisessä. Tiede etsii totuutta, mutta totuudellisuus ei sano: näin on, tässä on totuus, asia on selvä. Totuudellisuus on ennakkoluulottomuutta ja avoimuutta etsiä edelleen. Sen voi myös ajatella olevan nöyrää kunnioitusta sellaisten asioiden edessä, mitä ihmisjärjellä ei voida tietää. Sanojen verhon takana on aina tuntematon.

4.3 Totuudellisuus ja moraalisen kasvatuksen mahdollisuus

Toisena tekstinä totuudellisuudesta on Kallisen kirjoitus "Moraalisen kasvatuksen mahdollisuuksista nykyaikaisessa yhteiskunnassa" ("Alustus nuorisopäivillä 1963) (Kallinen 1971, 159-161).

Kun pohdimme moraalisen kasvatuksen mahdollisuuksia, on meidän Kallisen mukaan ensin pyrittävä sopimaan siitä, mitä tarkoitamme sanalla "moraali". Kallisen mukaan "moraali" käsitetään minkä tahansa normijärjestelmän ja arvostusasetelman tunnustamiseksi ja noudattamiseksi ja jokaisella yhteisöllä on jokin moraalit, normijärjestelmä. Voimme puhua liike- ja kauppamoraalista, sotamoraalista, jopa ryövärimoraalista. (Kallinen 1971, 159.)

Kallinen sanoo: "Edelleen on tietääkseni ainakin ns. kehittyneissä yhteiskunnissa ollut vallalla kaksitasoinen moraalit: uskonnollinen tai muu ideaalimoraali ja tosiasiallisempi arkimoraali. Kristillinen ideaalimoraali tunnustaa rakkautta Jumalaan ja ihmisiin, velvoittaa olemaan kaikkien palvelija, kääntämään oikean posken kun vasemmalle on tullut lyönti jne. Arkinen käytännön moraalit taasen velvoittaa meidät pyrkimään ensimmäiseksi vertaistemme joukossa, kapuamaan

menestyksen rappuja toisten niskan päälle, tappamaan vihollisia, pudottelemaan atomi- ja vetypommeja miesten, naisten ja lasten tuhoksi." (Kallinen 1971, 159.)

Niinpä jos tämän perusteella pohdimme moraalisen kasvatuksen mahdollisuuksia, niin tähän arkimoraaliin meitä kasvatetaan kotona, koulussa ja yhteiskunnassa. Ja kun sitten pahoitlemme esim. politiikan kieroutta tai nuorisorikollisuutta, niin oikeastaan pahoitlemme ilmiöitä, jotka ovat täysin luonnollisia seurauksia aikamme vallitsevasta moraalista. (Kallinen 1971, 160.)

Ei ole ihme, jos monet vakavat ihmiset tähdentävät moraalin kohottamisen tärkeyttä, moraalisen kasvatuksen tehostamista. Asian ydin onkin Kallisen mukaan tämä: "Meillä tuskin lieneekään puutetta ihanteista, eettisten tai moraalisten arvojen tiedosta ja tunnustamisesta, vaan jostakin paljon tärkeämmästä: *totuudellisuudesta*." (Kallinen 1971, 160.)

Ihminen voi pettää itseään, valehdella itselleen, vääristellä ja salata. Ihminen voi ajatella ja sanoa toisin kuin mitä käytännössä tekee, esim. "palvoa Jeesusta ja Hänen rakkauttaan ja hiljaisella tulella polttaa vääräoppisia lähimmäisiään" tai "haltioitua rauhan ajatuksesta ja kasata atomipommeja kokonaisten kansojen tuhoamiseksi". (Kallinen 1971, 161.)

Asian ydin onkin Kallisen mukaan tämä: "Niin kauan kuin minä valehtelen itselleni, petän itseäni, selitän asioita siten, että ne ovat mieluisia minäiselle mielelleni, niin kauan on melkein yhdentekevää minkälaista moraalista tunnustan, minkälaisia ihanteita palvelen." (Kallinen 1971, 161.)

Alustuksen lopuksi Kallinen sanoo: Totuudellisuuteen heräämistä tarvitaan. Mutta uskon C.G. Jungin olevan oikeassa, kun hän väittää, että tämä herääminen ei milloinkaan voi tapahtua joukkosyntyisesti, vaan se on aina yksilöllinen tapahtuma, usein tuskallisen itsetutkistelun tulos." (Kallinen 1971, 161.)

Kallinen puhuu kaksitasoisesta moraalista, ideaalimoraalista ja arkimoraalista, ja tämän kaksitasoisuuden näkeminen ja myöntäminen on heräämistä. Uni voi ehkä olla niin syvää, että tämä kaksitasoisuus on itsestäänselvyys; jos kaksitasoisuus nähdäänkin, siitä ei välitetä. Selvempää kaksitasoisuutta on kaksinaismoraali, joka

on ihanteiden tietoista vähättelyä, esim. "näinhän kaikki tekevät" tai "väärin saa tehdä, kunhan ei jää kiinni".

Totuudellisuuden vastakohta on valheellisuus ja itsensä pettäminen; voin selittää asioita siten, että ne ovat mieluisia minäiselle mielelleni. Siksipä on johdonmukaista, että herääminen alkaa itsetutkistelusta, ei muiden tutkistelusta. Jos herääminen on tuskallisen itsetutkistelun tulos, niin mikä panee alulle sen itsetutkistelun - sen aloittaminenhan jo on heräämistä. Aiemmin mainitussa tekstissä "Valveutumisen ongelma" Kallinen sanoo: "kun yhden eksytyksen havaitsee, raukeaa kymmenen muuta itsestään. On vain päästävä alkuun." (Kallinen 1982, 15-16).

4.4 Totuudellisuus on arvojen arvo

Kolmas teksti totuudellisuudesta on Kallisen TV-haastattelu vuodelta 1971, myös samannimiseen kirjaan ja samana vuonna painettu "Elämmekö unessa".

Tässä haastattelussa Kallinen määrittelee totuudellisuutta ja puhuu siitä "arvojen arvona". Haastattelun teemana on maailman senhetkinen tila, ongelmat ja kehitysnäkymät. Haastattelun nimi "Elämmekö unessa" viittaa Kallisen ajatuksiin ja tässä haastattelussa hänen antamiinsa vastauksiin: me elämme todella unessa, josta meidän olisi korkea aika herätä. (Kallinen 1971, 168-186).

Tätä unta, jossa elämme ja johon myös Frommin toteamus (Kallinen 1971, 8 ja 170-171) viittaa, Kallinen kuvaa seuraavasti: " - - me olemme todella unessa, ajatustottumusten unessa. Siinä on alkupohjana geeniperintömme, ehkä siinä on meidän karvaisen esi-isämme, puusta laskeutuneen olennon perintö meissä itse kussakin - ennen kaikkea minussa - joka on ikäänkuin pohjana: turvallisuuden tarve, pelko, varustautuminen taisteluun, olemassaolon taisteluun, josta Darwin aikoinaan paljon puhui ja josta monen muut hänen aikanaan ja jo ennen häntä eläneet ovat puhuneet. Tämä on meillä pohjalatauksena ikään kuin piilotajunnassa ja sen päällä on suggestio suggestion jälkeen, vuosituhansien aikana suggeroitu polvesta polveen; miten meitä on kasvatettu ja opetettu aina

antiikin ajoista saakka varustautumaan taisteluun, pitämään puolemma miehuullisesti, sankarillisesti kuolemaan." (Kallinen 1971, 171.)

Meidän aikamme on antanut uuden käsitiesäilyksen, uuden käytön näille vanhoille vaistoille: "Nyt meillä on tämä omaisuuden turva ympärillämme, meillä on kilpailu siitä, kuka omistaa enemmän. Se palvelee meitä ja turvallisuuden tarveitamme." Tämän ahnehtimisen, riistämisen, kilpakulttuurin yhtenä muotona on kilpavarustelu, ja hän sanoo näiden asioiden liittyvän erottamattomasti toisiinsa. (Kallinen 1971, 171-172.)

Vaikka meitä toistaiseksi hallitsee ahnehtiminen ja kilpakulttuuri, meillä on mahdollisuus: "Jos ihmisessä tapahtuu vapautumista ja heräämistä, niin silloin voidaan soveltaa ajatusta vapaaehtoisuudesta, suunnitelmallisesta yhteistoiminnasta yhteiseksi hyväksi. Se on jotakin toista kuin se apinakulttuuri, jota me olemme tähän saakka viljelleet; tämä vimmattu elintasokilpa, tämä ahnehtiminen, riistäminen. Ihmisessä on mahdollisuus, aivan luonnollinen mahdollisuus, joka on ikään kuin varautuneena jo ihmisessä. Kun se vain herätetään, niin ihminen pystyy myös suunnitelmalliseen, järjestelmälliseen, humaaniin yhteistoimintaan yhteiseksi hyväksi." (Kallinen 1971, 172.)

Haastattelussa toistuu ajatus heräämisen välttämättömyydestä: "Ja kaiken, koko elämän pelastaminen tällä planeetalla riippuu siitä, että ihmiset huomaavat todellakin, että he nukkuvat ja että heitä nukutetaan, että valtaosa kirjallisuudesta ja siitä kulttuurista, josta me olemme niin ylpeitä, pyrkii nukkuttamaan meidät tuhoisaan uneen, joka vie meidät kärsimyksestä kärsimykseen. Ja kaikkea tätä me teemme onnea tavoitellen. Onni ei löydy siltä suunnalta, se on kokonaan toisella suunnalla." (Kallinen 1971, 186.)

Totuudellisuuden määrittely lähtee liikkeelle haastattelijan kysymyksestä: "Mitkä nyt ovat ne arvot, jotka meidän nyt pitäisi pitää kunniansa ja joita pitäisi noudattaa?" (Kallinen 1971, 183).

Kallinen lähtee vastauksessaan liikkeelle Kreikan filosofian arvokolminaisuudesta totuus, hyvyys, kauneus. Totuus-sana on hänen mielestään liian vaativa ja liian abstrakti: " - - kukaan meistä, joka on vähänkään totuudellinen, ei voi rohjeta

puhua totuudesta, tarkoitan lopullisesta totuudesta. Mutta tuo suomalainen sana totuudellisuus on jotakin hyvin inhimillistä, hyvin luonnollista ja hyvin mahdollista ja sitä tahtoisin tähdentää. Ja vain sen takia, että olen nähnyt, minkälaisia ihmeitä se saa aikaan." (Kallinen 1971, 183.)

Herääminen on totuudellisuuden tarvetta: "Kun ihmisessä viriää totuudellisuuden tarve niin, että hän lakkaa tyytymästä tuommoiseen näennäiseen, uskoteltuun, suggeroituun, hoettuun, olipa kysymys elintasosta tai omaisuudesta tai turvallisuudesta, kansallisuusaatteesta tai mistä tahansa, hän rupeaa katsomaan, mitä tämä asia on todellisuudessa, miten se ilmenee, mitä se on saanut aikaan, ja tämä totuudellisuusarvo, se on minusta arvojen arvo." (Kallinen 1971, 183.)

Jos totuudellisuuteen heränneelle esitetään mikä tahansa väite, oli se sitten propagandistinen väite tai jokin kunniakäsitys tai velvoitus, niin hän rupeaa ajattelemaan ja katsomaan, mitä se on käytäntöön sovellettuna, mitä se on omiansa aiheuttamaan. (Kallinen 1971, 183-184.)

Tarve nähdä tosiasiat tosiasioina on Kallisen mielestä ainoa, joka voi pelastaa meidät: - - "että ihmisessä ihmisen jälkeen viriäisi yhä enemmän ja enemmän totuudellisuuden henkeä, tarvetta nähdä tosiasiat tosiasioina ja vetää siitä tosiasioden mukaiset johtopäätökset eikä vain hokea jotakin." Kallinen ottaa esimerkiksi sodan, joka on aivan muuta kuin "kaunis on kuolla" ja "honkien humina haudan päällä". "Mutta nähdä todellisuus, mitä se on kun suolet valuvat ulos ihmisestä, nuoresta miehestä, joka parkuu tuskasta, miten kauheaa on kun ihminen palaa, kun palanut lapsi on äidin sylissä. Se pitää nähdä tosiasiana. Ja tämä tarve nähdä tosiasia sellaisena, se on minusta ainoa, joka pelastaa meidät." (Kallinen 1971, 184.)

Kallinen puhuu tässä haastattelussa myös valhearvoista, mm. omistamisen vimhasta, ja kysyy: mitä me tosiasiallisesti tarvitsemme. Niin kauan kun me valhearvoja kumarramme, me vain lisäämme kurjuutta kurjuuden päälle, sillä omistaminen ei tuo onnea. (Kallinen 1971, 186.)

Heräämisen on lähdettävä omasta itsestä ja Kallinen sanoo tämän olevan ainoa neuvo, jonka hän empimättä antaa. "On aloitettava tästä tietoisuudesta: Minä

nukun, minut on suggeroitu. Minun esi-isäni polvesta polveen ovat eläneet unitilassa, minä olen perinyt geeneissä tuon unen ja minua on lapsuudesta saakka nukutettu. Minun täytyy tiedostaa tämä tila, olla koko ajan tietoinen ja katsoa kriittisesti omaa itseäni, omia varmuuksiani." (Kallinen 1971, 177.)

Totuudellisuus on rohkeutta katsoa totuutta silmästä silmään ennen kaikkea omassa itsessään. Niinpä jos ihminen huomaa itsessään vaikkapa "ahneuden pirun", se pitää tunnustaa, siihen ei saa nukahtaa. (Kallinen 1971, 186.)

Kallinen sanoo totuudellisuudesta, että se on arvojen arvo: - - "mitä tämä asia on todellisuudessa, miten se ilmenee, mitä se on saanut aikaan, ja tämä totuudellisuusarvo, se on minusta arvojen arvo." (Kallinen 1971, 183) ja valhearvoista puhuessaan hän sanoo, että niin kauan kun me pyrimme saamaan kaikkea enemmän kuin toisella, lisäämme kurjuutta kurjuuden päälle "sen tähden minä tähdentämällä tähdennän totuudellisuuden arvoa. Se on arvojen arvo." (Kallinen 1971, 186.) Sen lisäksi, että totuudellisuus on arvona kaikkein ylivertaisin, sen voi ajatella tarkoittavan sitä, että sen kautta/läpi voidaan tarkastella muita arvoja. Eräs tällainen voi esim. olla kansallisuusaate, joka käytännössä pahimmillaan johtaa sotiin. Tästä Kallinen kirjoittaa mm. artikkelissa "Kerettiläisiä mietteitä jatkosodan päivinä". (Kallinen 1971, 15-24).

Totuudellisuus on totuudellisuuden henkeä, tarvetta nähdä tosiasiat tosiasioina ja ottaa ne aivan uusina asioina. Ihminen alkaa katsoa hänelle esitettyjä väitteitä ja käsityksiä sen valossa, mitä ne *tosiasiallisesti aiheuttavat*, mitä ne *todella saavat aikaan*. Kun ihmisessä viriää totuudellisuuden tarve, hän kyseenalaistaa entiset näennäiset, uskotellut, hoetut käsitykset. Tämä uusin silmin katsominen ei koske vain ulkopuolista maailmaa ja siihen liittyviä käsityksiä, vaan ihminen tarvitsee rohkeutta katsoa totuutta silmästä silmään ennen kaikkea itsessään.

5. TOTUDELISUUS JA DYNAAMISEN PERSPEKTIIVIN PYSÄKIT

5.1 Totuudellisuus ja moraal

Tällä dynaamisen perspektiivin pysäkillä määritellään mitä on etiikka ja moraal, luodaan katsaus eettisiin ajatussuuntiin ja pohditaan koulun moraalikasvatusta ja sen mahdollisuuksia sekä totuudellisuutta moraalisen kasvatuksen arvona.

"*Etiikka eli moraalifilosofia* on se käytännöllisen filosofian alue, joka tutkii *moraalista hyvää ja paha, oikeaa ja väärää.*" Etiikka voidaan myös määritellä niin, että se on se alue arvoteoriasta, joka tutkii varsinaisten moraalisten arvojen ja arvostusten luonnetta. (Wilenius ym 1989, 95.)

"Moraalifilosofian käsittelemät asiat ovat monessa tapauksessa tuttuja arkipäivän pulmia, joihin on jo olemassa joukko vastausehdotuksia. Kun näitä sovinnaisuuksia tutkii ja arvostelee, ne osoittautuvat usein joko sisällyksettömiksi vakuutteluiksi tai totunnaistapaan perustuviksi vakaumuksiksi. Perusteita ei löydy. Ajatuksilla on selvä pintarakenne, mutta ei lainkaan syvyyttä. Moraalifilosofia hakee perusteluja käsitteellisen ja teoriapitoisen ajattelun avulla, hylkäämättä silti tervettä järkeä, arkielämän kokemuksia ja ihmisten tunteita." (Airaksinen 1993, 10).

Airaksinen ja Kuusela (1994) aloittaa etiikan määrittelemisen kuvaamalla ongelmatilanteita, esim. mitä teen jos löydän lompakon jossa on 1000 mk rahaa eli ongelmatilanteita, joissa tiedosta ei ole apua. "Tarvitaan toimintaa ohjaavia periaatteita, joiden mukaan valinnat tehdään. Oppia näistä periaatteista kutsutaan *etiikaksi* (kreikan *ethos* = tapa). Miten elämme, mitä tavoittelemme, millä perusteella valitsemme eri vaihtoehtojen välillä, mitä teemme tai jätämme tekemättä? Nämä kysymykset kuuluvat eettisen pohdinnan piiriin." (Emt., 8.)

Moraalilla tarkoitetaan suurin piirtein samaa kuin etiikalla, mutta se voidaan kuitenkin suppeammassa merkityksessä erottaa etiikasta. "Silloin moraalikäsitetään säännöiksi, joita meidän tulee noudattaa, kun etiikka on luonteeltaan laajempi ja yleisempi ja sisältää moraalin lisäksi myös elämäntavan, eettiset periaatteet ja arvot." (Airaksinen ja Kuusela 1994, 9-10.)

Airaksinen ja Kuusela (1994) puhuu eettisistä ajatussuunnista, joita on useita ja jotka käytännössä vaikuttavat rinnakkain. Tärkeimmät eettiset ajatussuunnat voidaan jakaa neljään linjaan niiden keskeisimmän lähtökohdan mukaan. (Emt., 13.)

Seurausetiikka rakentuu hyödyn, onnellisuuden ja yhteisen hyvän käsitteille. Tekoja ja toimintaa arvioidaan eettisesti sen perusteella, millainen teon seuraus on. Kysymykseksi nousee, minkälaisia seurauksia on eettisesti oikein tavoitella eli mitkä seuraukset katsotaan eettisesti arvokkaiksi. Kun vastataan, että ihmisen pitää tavoitella hyviä seurauksia, kysytään seuraavaksi, mitä on *hyvä*. G.E. Mooren (1873-1958) mukaan ihminen oivaltaa luonnostaan eli intuitionsa avulla, mitä hyvä on. Hänen mukaansa hyvä ja hyvyys ovat samaan tapaan kuin esimerkiksi sininen ja sinisyys sellaisia perusideoita, joita ei voi määritellä muiden käsitteiden avulla. Antiikan ajan hyvää oli *onnellisuus*, *mielihyvä*, *nautinto*. Seurausetiikkaa on myös 1700-1800-luvulla muotoutunut *utilitarismi*, jonka ydinajatuksiksi kiteytyi: toimi niin, että seurauksena on mahdollisimman suuri hyöty mahdollisimman monelle. (Airaksinen ja Kuusela 1994, 13-18.)

Velvollisuusetiikka poikkeaa jyrkästi seurausetiikasta. Äärimmillään se vaatii ihmistä toimimaan seurauksista välittämättä, koska ihmisen pitää ehdottomasti ja poikkeuksesta noudattaa moraalilakia. Velvollisuusetiikan huomattavin edustaja oli Immanuel Kant. Hänen etiikkansa kulmakiviä oli kolme:

Kantin keskeinen ehdoton moraalikäsky eli kategorinen imperatiivi sanoo: Toimi aina niin, että toimintasi noudattama sääntö voi tulla yleiseksi moraalilaksi.

Hyvä tahto on Kantin etiikan toinen kulmakivi ja kolmas on ihmisen itseisarvo eli toinen ihminen ei saa olla pelkkä välikappale minkään päämäärän saavuttamista varten. Kantin mukaan eettisyys ja moraalinen toiminta ovat palkintoja itsessään, palkinto on se, että on tehnyt *velvollisuutensa* eli sen mikä on oikein. Moraalilaki ei ole mikään ulkopuolinen, vaan ihminen on lainlaatija itselleen.

(Airaksinen ja Kuusela 1994, 19-22.)

Liberaali etiikka vaalii yksilön oikeuksia ja vapauksia. Ihmisoikeudet, jotka on määritetty YK:n Ihmisoikeuksien julistuksessa, koskevat maailman kaikille ihmisille

yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Oikeuksiin ja vapauksiin liittyvä yleinen periaate on, että saamme tehdä ja vaatia mitä tahansa, kunhan emme vahingoita tai häpäise muita ihmisiä tai rajoita heidän vapauttaan. (Airaksinen ja Kuusela 1994, 26-29.)

Hyve-etiikkaa kutsutaan myös luonteenpiirre-etiikaksi. Kyse on ihmisluonteesta ja siitä, millainen on hyvä ihminen. Hyve voidaan määritellä seuraavasti: Hyve on opittu eli hankittu luonteenpiirre, joka tekee mahdolliseksi elää hyvää elämää. Hyve ei siis ole synnynnäinen, eikä peritty ominaisuus. Se on olennainen osa ihmisen luonnetta ja persoonallisuutta ja hyvän elämän kannalta välttämätön. Koska hyveitä voidaan oppia, niitä voidaan myös opettaa.

Päähyveitä, jotka ovat peräisin antiikin Kreikasta, ovat *viisaus, oikeamielisyys, kohtuus, rohkeus ja hyväntahtoisuus*. Kristilliset lisäykset keskiajalta ovat usko, toivo ja rakkaus. (Airaksinen ja Kuusela 1994, 33-35.)

Airaksinen ja Kuusela (1994) kirjoittaa hyve-etiikasta ja etiikan muutoksista: "Hyve-etiikka on noussut viime aikoina esiin osin siksi, etteivät seurauksia ja hyötyä korostava etiikka ja velvollisuuksille ja oikeuksille perustuva etiikka enää vastaa oman aikamme haasteisiin riittävän hyvin. Moderni elämä on monisäikeistä ja sidoksissa monimutkaisella tavalla erilaisiin ajattelutapoihin ja kulttuureihin. - - Kaikki tämä johtaa siihen, että etiikkaan kohdistuvat vaatimukset muuttuvat. Uudenlainen kuva todellisuudesta vaatii myös uuden tulkinnan etiikan alueesta." (Emt., 33-35.)

Etiikkaan liittyy kysymys eettisten arvojen ja normien *subjektiivisuudesta* ja *objektiivisuudesta*. Wilenius ym. (1989) kirjoittaa tästä: "Ns. luonnonoikeusopin mukaan on olemassa ihmisen arvostuksista riippumaton *eettinen maailmanjärjestys*, 'luonnollisten lakien' järjestelmä, josta ihmisellä on intuitiivista tietoa 'luonnollisen järjen' avulla. - - Luonnonoikeusoppia vastaan on historiallinen ja sosiologinen tutkimus pyrkinyt osoittamaan, että eettiset ja oikeudelliset arvostukset ja säännöt ovat muuttuvia ja sidoksissa historiallis-yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Arvostusten muuttuminen voidaan tosin tulkita myös siten, että samat 'ikuiset' eettiset arvot paljastuvat eri tavalla eri aikakausille ja yhteiskunnille. Myös etiikan yhteiskuntasidonnaisuutta korostavat marxilaiset, mm.

Lenin, ovat puhuneet *ikuisista* moraalisisistä arvoista, jotka tosin toistaiseksi ovat epätodellisesti toteutuneet." (Wilenius ym. 1989, 30-31.)

Koulun moraalikasvatuksesta - ja arvokasvatuksesta yleensä - on esitetty erilaisia malleja sisältöjen pohdinnan lisäksi. Seuraavassa esitellään Toukosen (1992) ja Helkaman (1995) ajatuksia koulun arvo- ja/tai moraalikasvatuksesta ja pohditaan totuudellisuuden suhdetta niihin.

Kirjoituksessaan, joka käsittelee opettajan työn etiikkaa, Marja-Leena Toukonen pohtii koulun moraalikasvatusta: "Moraalikasvatuksen ongelmat liittyvät useimmiten siihen, millaisiin arvoihin, asenteisiin tai uskomuksiin koulu kasvattaa ja millaisiin sen ehkä tulisi kasvattaa. Koulun antama moraalikasvatus tapahtuu kahta väylää pitkin: **ensimmäisestä väylästä** puhuminen tarkoittaa varsinaista ja selkeästi tiedostettua moraalikasvatusta, jota koulu harjoittaa tunnustuksellisen uskonnonopetuksen, elämäntiedon ja jossakin määrin kansalaistaidon ja yhteiskuntaopin opetuksessa. **Toinen väylä** on 'läpäisyperiaatteen väylä'. Tiedetään, että arvot ja normit siirtyvät mm. jokapäiväisen opetuskielenkäytön, oppikirjojen ja erilaisten koulun käytäntöjen kautta oppilaille." (Toukonen 1992, 111.)

Ensimmäisen väylän eli varsinaisen moraalikasvatuksen keskeisimpiä ongelmia ovat:

1. Millaista moraalialia koulussa on mahdollista opettaa ja millaisiin arvoihin se perustuu?
2. Miten koulu voi opettaa esim. demokratian, tasa-arvon, rationaalisuuden, vapauden jne. periaatteita, jos sen käyttämät keinot ovat epädemokraattisia, epärationaalisia ja pakottavia? (Toukonen 1992, 111.)

Toukosen mukaan nämä ongelmat tulevat esiin moraalikasvatuksen paradoksissa, jonka James E. McClellan on muotoillut, McClellan toteaa, että se tekijä, joka mahdollistaa rationaalisuuteen perustuvan sivilisaation, on myös jokaisen eettisen teorian ennakkoehto: sääntöjä tulee voida soveltaa kaikkiin ihmisiin. Tällöin tullaan sen tosiseikan eteen, että myös lapsia tulisi kohdella tämän periaatteen mukaisesti. Tämä edellyttäisi sitä, että aikuiset säätelisivät lähinnä omaa käyttäytymistään lapsia kohtaan yleisen yhteiskunnallisen

käyttäytymisnormiston mukaiseksi, mikä puolestaan merkitsisi monien varsin julmienkin käytäntöjen (esim. rangaistukset) soveltamista heihin. Tämä on paradoksaalista. (Toukonen 1992, 111.)

Tämän paradoksin ratkaisuksi McClellan ehdottaa, että ihmisten jotka toimivat lasten parissa, tulisi työskennellä tämän asian suhteen itsensä kanssa. Hänen mukaansa emme ole ihmiskunnan kehityksen tässä vaiheessa valmiita antamaan lapsille täyttä moraalista statusta, koska se edellyttäisikin oman, aikuisen moraalikoodimme perusteellista uudelleenarviointia. Ne aspektit moraalistamme, joita ei tällä hetkellä ole mahdollista soveltaa lapsiin, eivät todennäköisesti ole hyviä aikuisellekaan. (Toukonen 1992, 112.)

Moraalisen kasvatuksen mahdollisuuksia pohtiessaan Kallinen puhuu moraalien kaksitasoisuudesta, siitä että on uskonnollinen tai muu ideaalimoraali ja tosiasiallisempi arkimoraali. Esim. kristillinen ideaalimoraali tunnustaa rakkautta Jumalaan ja ihmisiin, velvoittaa olemaan kaikkien palvelija, kääntämään oikean posken kun vasemmalle on tullut lyönti jne. Arkinen käytännön moraalit taas velvoittaa meidät pyrkimään ensimmäiseksi vertaistemme joukossa, tappamaan vihollisia, pudottelemaan atomipommeja miesten, naisten ja lasten tuhoksi. (Kallinen 1971, 159.)

Ideaalimoraalin ja arkimoraalin tiedostamattomasta ristiriidasta Kallinen kirjoittaa: "Kun kauhistelemme aikamme pelottavia ristiriitoja, valtio-, talous ja yhteiskuntaelämässä ja varsinkin politiikassa rehottavaa kieroilua, valheellisuutta, häikäilemättömyyttä, tai kun voivottelemme nuorisorikollisuutta, niin oikeastaan tuolloin pahoittelemme ilmiöitä, jotka ovat täysin luonnollisia seuraamuksia aikamme vallitsevasta moraalista, yleisesti hyväksytyistä normijärjestelmästä." (Kallinen 1971, 160.)

Kallisen ajatukset vievät samaan ajatukseen kuin McClellanin moraalikasvatuksen paradoksi: tulisiko lapsen moraalikasvatuksen alkaakin aikuisesta. McClellan puhuu oman, aikuisen moraalikoodimme perusteellisesta uudelleenarvioinnista: "Ne aspektit moraalistamme, joita ei tällä hetkellä ole mahdollista soveltaa lapsiin, eivät todennäköisesti ole hyviä aikuisellekaan." (Toukonen 1992, 112.)

Moraalisen kasvatuksen mahdollisuuden ydinajatus onkin tässä: "Meillä tuskin lieneekään puutetta ihanteista, eettisten ja moraalisten arvojen tiedosta ja tunnustamisesta, vaan jostakin paljon tärkeämmästä: *totuudellisuudesta*." (Kallinen 1971, 160.)

Totuudellisuus on ennen kaikkea itsestä lähtemistä: "Niin kauan kuin minä valehtelen itselleni, petän itseäni, selitän asioita siten, että ne ovat mieluisia minäiselle mielelleni, niin kauan on melkein yhdentekevää minkälaista moraalialia tunnustan, minkälaisia ihanteita palvelen. Valheellinen mieleni kykenee pukemaan riittäimmankin kannanoton ja teon pyhävaatteisiin ja oikeuttaa molemmat vaikkapa hurskain raamatunlausein." (Kallinen 1971, 161.)

Oman valheellisuutensa näkeminen ja tunnustaminen, rohkeus katsoa totuutta silmästä silmään omassa itsessään voi olla lähtökohta totuudellisuudelle moraalisen kasvatuksen arvona.

Koulun arvokasvatuksesta kirjoittaessaan Helkama (1995) tarkastelee ensin Suomessa käytävää arvokeskustelua. Tässä arvokeskustelussa toiset ovat sitä mieltä, että maassa on arvotyhjiö ja toisten mielestä arvoja on niin paljon, että on vaikea valita. Koulun tehtävä arvojen suhteen riippuu siitä, kumpi diagnoosi on oikea. (Emt., 55.)

Helkama (1995) itse päätyy diagnoosiin, että Suomessa ei ole arvotyhjiötä, vaan täällä vallitsee arvojen runsaus, hajanaisuus ja jäsentymättömyys. Arvokasvatuksessa hänen mielestään olennaista on luonnollisesti arvojen sisältö. Helkama kommentoi Niiniluodon suomalaisille tavoitteeksi asettamaa "suvaitsevaa moniarvoisuutta" ja tämän arvon opettamisen keinoja ja tulee tulokseen, että tuskinpa sitä ainakaan kuorossalausumisen keinoin opitaan. Sitä opitaan mieluummin pohtimalla oppilaiden kanssa esim. mitä valkoisen rodun ylemmyys merkitsisi, jos he olisivat sattuneet syntymään vaikkapa intiaaneiksi. (Helkama 1995, 65.)

Totuudellisuus on keino pohtia jonkin arvon sisältöä, siinä mielessä totuudellisuus on arvojen arvo. Totuudellisuuden avulla voidaan katsoa ennakkoluulottomasti, mitä mikin arvo on tosiasiallisesti saanut tai saa tai voi saada aikaan. Kun Helkama (1995) sanoo, että "täällä vallitsee arvojen runsaus, hajanaisuus ja

jäsentymättömyys" (Emt., 65), niin totuudellisuus voi olla keino selkeyttää tätä tilaa.

Sana totuudellisuus on johtuu sanasta totuus, jonka voi ajatella olevan yksi niitä Wilenius ym. (1989, 30-31) mainitsemia ikuisia eettisiä arvoja. Wilenius ym. (1989) kirjoittaa, että arvostusten muuttuminen voidaan tulkita myös siten, että samat "ikuiset" eettiset arvot paljastuvat eri tavalla eri aikakausille ja yhteiskunnille. (Emt.,30-31). Totuudellisuus on tavallaan yksinkertaista, se on totuuden etsimistä. Tässä mielessä se voi olla selkeyttäjä sekä arvojen runsauteen ja hajanaisuuteen että siihen modernin elämän monisäikeisyyteen ja eri ajattelutapojen ja kulttuurien moninaisuuteen, josta Airaksinen ja Kuusela (1994, 33-35) kirjoittaa. Jos ikuisia eettisiä arvoja ovat totuuden lisäksi hyvyys ja kauneus, niin miksipä Helkaman mainitsema, Niiniluodon suosittama "suvaitseva moniarvoisuus" ei yksinkertaisesti voisi olla lähimmäisenrakkautta eli hyvyyttä?

Totuudellisuus ei ole Airaksinen ja Kuuselan (1994) mainitsema hyve, mutta voiko sitä opettaa, voiko se olla kasvatuksen päämäärä? Vai onko totuudellisuus ihmisessä luonnostaan, niin että kasvattajan tehtävä on ylläpitää sitä. Wilenius ym. (1989) kirjoittaa totuudellisuudesta luvussa "Ihmisen kulttuuriominaisuuksia": "Totuudellisuus on lähinnä mieltämisen ja tiedostamisen ominaisuus: pyrkimys ja kyky muodostaa käsitykset ja katsomukset todellisuuden mukaisiksi. Ihminen on toisaalta olento, joka osaa valehdella. Tajunta on helposti erilaisten ennakkoluulojen vääristämä peili, kuten jo Francis Bacon (1561-1626) totesi. - - Vahvat totuudellisuuden esteet ovat varsinkin ihmisen itsetiedostuksessa. (Peiliin katsoessa pyrimme näkemään itsemme 'paremmalta puolelta'.)" (Emt., 18-19). Tämä itsetiedostus, itsetuntemus on totuudellisuuteen heräämistä, oman valheellisuutensa katsomista ja myöntämistä. Moraalisen kasvatuksen arvona se haastaa ensin kasvattajan kysymään: teenkö itse kuten opetan, haluanko itse pyrkiä totuudellisuuteen.

5.2 Totuudellisuus ja tieto

Tietoa määriteltäessä voidaan puhua suppeammasta ja laajemmasta tiedon käsitteestä. Ensinmainittu nk. klassinen tiedon määritelmä juontuu Platonin

Theaitetos-dialogista, jonka mukaan tietoa on oikea tai tosi luulo tai käsitys, johon liittyy perustelu tai selvitys. (Wilenius ym. 1989, 48 - 50.) Tiedon kriteerinä on siis totuus ja perustelu.

Laajemmassa merkityksessä tieto määritellään siten, että tietoa on se mikä on varmaa. Esimerkkinä seikoista, jotka ovat varmoja, ovat ns. välittömät kokemukset, esim. pääni on kipeä. Tiedon varmuus voi olla eriasteista ja tällöin puhutaan todennäköisyydestä. (Wilenius ym. 1989, 49 - 50.)

Suppeampaan eli nk. klassiseen tiedon määritelmään liittyy totuuden käsite, jota määritellään eri teorioin. Wilenius ym. (1989) mukaan nämä teoriat ovat: korrespondenssiteoria, koherenssiteoria ja pragmaattinen teoria. *Korrespondenssiteorian* mukaan käsitys tai ajatus on tosi silloin, kun se pitää yhtä todellisuuden kanssa eli vastaa todellisuutta. *Koherenssiteorian* mukaan käsitys tai ajatus on tosi siksi, että se sopii yhteen ennestään omistamamme tiedon kanssa. Totuus on siis ristiriidattomuutta tai yhteensopivuutta (koherenssia). *Pragmaattisen teorian* mukaan käsitys tai idea on tosi, jos se on toimiva, käyttökelpoinen, hyödyllinen tai (inhimillisesti) arvokas. (Wilenius ym. 1989, 64 - 65.)

Tiedon mahdollisuudesta ja tiedon varmuudesta on myös eri näkemyksiä; tiedon mahdollisuuteen voi niiden mukaan vastata sekä myöntävästi että kieltävästi. Olettanemme käytännössä tiedon ja tietämisen mahdolliseksi, mm. matemaattisen ja fysikaalisen tiedon.

Totuudellisuuteen ja tietoon on Kallisella kaksi näkökulmaa. Ensimmäisessä oivalluksessaan totuudellisuudesta Kallinen sanoo sen olevan kaiken tosi tieteen sielu. Hän sanoo, että ihminen voi havaintojen ja laskelmien jälkeen päästä selville luonnon järjestyksestä, mutta se on kuitenkin vain tietoa asioiden ja olioiden suhteesta, tavasta millä ne käyttäytyvät, miten tajumme ne kokee. Nimen ja muodon takana on aina jokin, josta joudumme sanomaan: emme tiedä, emme käsitä. (Kallinen 1958, 264 265.)

Totuudellisuus on myös "totuudellisuuden henkeä, tarvetta nähdä tosiasiat tosiasioina ja vetää niistä tosiasioiden mukaiset johtopäätökset". (Kallinen 1971, 184). Se on tarvetta "nähdä tosiasiat tosiasioina ja ottaa ne aivan uusina asioina".

On herättävä ajatustottumusten unesta ja jos "unessa olleelle" esitetään mikä tahansa väite - propagandistinen, idealistinen tai jokin kunniakäsitys - niin hän rupeaa ajattelemaan ja katsomaan, mitä se on käytäntöön sovellettuna, mitä se on omiansa aiheuttamaan. (Kallinen 1971, 183 - 184.) Totuudellisuus tässä mielessä käy yksiin tiedon korrespondenssiteorian kanssa.

Totuudellisuus on nöyrää kunnioitusta siinä mielessä, että aina tulee vastaan tiedon raja, inhimillisen tietämisen raja, jolloin ihminen joutuu sanomaan: en tiedä, en käsitä. Kuitenkin totuudellisuus on ennakkoluulotonta, avointa ja kriittistä suhtautumista siihen tietoon, mitä voidaan tietää. Totuudellisuus on totuuden etsimistä, mutta silti se ei rohkene puhua lopullisesta totuudesta.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994 oppimis- ja tiedonkäsityksestä kirjoitetaan näin: "**Tiedon määrä** kasvaa nopeasti, joten sen hallitseminen koulun perinteisin keinoin on vaikeaa. Oleellista on **millä perustein** opiskeltavien asioiden **sisällöt valitaan**, jotta opiskelu edistäisi **jäsentyneen tietorakenteen** kehittymistä. Tämän edellytyksenä on, että oppilaille kehittyy käsitys tietolähteistä, kyky etsiä ja luoda uutta tietoa ja arvioida tiedon paikkansapitävyyttä. Kriittinen suhtautuminen tietoon ja sen totuudellisuuteen korostuu, koska eri alojen tutkimuksen edistyessä vanha tieto mitätöityy yhä nopeammin uusien, aiempaa kehittyneempien tutkimustulosten myötä. Koulu joutuu korostamaan **tiedon suhteellista totuutta** samalla, kun sillä on erinomainen mahdollisuus herättää oppilaiden jatkuva mielenkiinto uusituvaa tietoa kohtaan." (Emt., 10.)

Ei ole mitenkään uusi asia, että tietoa on maailmassa niin paljon, että sen hallitseminen on koulun keinoin on vaikeaa. Onko nyt kuitenkin niin, että tiedonkäsittelyjärjestelmien nopea kehittyminen ja tieteen saavutukset luovat mielikuvaa, että elämme juuri nyt erityisen tiedon tulvassa, kaikki on muutoksessa, vanhat totuudet romutetaan? Koska kaikkea ei voi hallita, korostuu silloin se, mikä tieto on tarpeellista ja miksi. Myös Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994 mainittu kriittinen suhtautuminen tietoon ja totuudellisuuteen korostuu - totuudellisuus tässä yhteydessä tarkoittanee sitä, mikä tieto on totta.

Se, mitä tietoa koulussa on tarjolla ja jaetaan, on valinnan tulosta, ja valintojemme takana ovat arvot; mitä ja minkälaista tietoa pidämme ensiarvoisen tärkeänä ja mitä toissijaisena. Kun totuudellisuus kysyy, mitä me todella tarvitsemme (Kallinen 1971, 185) ja Kallinen tässä yhteydessä puhuu omistamisen vimhasta, voi myös kysyä: mitä tietoa me todella tarvitsemme. Ja kun Kallinen puhuu omistamisesta valhearvona, niin voiko myös tiedon omistamisesta ja hallitsemisesta tulla itseisarvo, valhearvo, joka on totuudellisuuden vastakohta.

Kun tiedonkäsittelyjärjestelmät ja erilaiset tekniset välineet kehittyvät, on vaarana, että tekniikka hurmaa käyttäjänsä ja tiedosta tulee itsetarkoitus. Valitsin esimerkiksi tähän Kari E. Nurmen tekstiä teoksesta "Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin": "Koulutuksessa käytettyjen varsin todenmukaisten lentokonesimulaattoreiden tekniikkaa soveltamalla luotiin 1980-luvulla keinotekoisien eli virtuaalitodellisuuden idea, ajatus keskushermoston ohjauksesta sellaisilla aistinärsykkeillä, jotka luovat ihmiselle mielikuvia täysin kuvitellusta maailmasta. Tätä 1990-luvun puolivälissä kirjoittaessani suurin osa virtuaalitodellisuustuotteista on edelleen karkeata näköärsykkeisiin perustuvaa visuaalista kuvankäyttöä. Siihen on ollut melko helppoa liittää tarttumiseen ja käsien käyttöön perustuvia taktiilisia aistimuksia. Koulutukselle tällainenkin tekniikka tarjoaa jo erittäin merkittäviä uusia mahdollisuuksia, esimerkiksi alkeishiukkasten mikromaailmaa voi sen avulla oppia tuntemaan kokemuksellisesti menemälle siihen sisälle ja käsittelemällä atomien osia aivan konkreettisesti." (Emt., 58.)

Kieltämättä tällainen tiedon etsintä uusien keinoin on mielenkiintoista ja kiehtovaa; onhan ihminen utelias ja mielikuvitusrikas olento. Voidaan kuitenkin kysyä, missä mielessä tällainen tiedonetsintä vastaa todellisuutta - meneminen mikromaailmaan ja atomien käsitteleminen konkreettisesti - ja miten se auttaa ihmistä elämään hyvää elämää tässä todellisuudessa.

Nurmi päättää kirjoituksensa näin: "Täydellinen kaikkien aistien harhauttaminen ei nykytekniikalla vielä ole mahdollista." (Nurmi 1995, 58). Herää kysymys: miksi sen pitäisi olla mahdollista, miksi meidän pitäisi paeta tästä todellisuudesta virtuaalitodellisuuteen?

Skolimowskin (1984) mielestä se laaja määrä tietoa, joka meillä on fyysikaalisesta maailmasta on koottu inhimillisten arvojen kustannuksella; kartoitamme fyysikaalisten ilmiöiden moninaisuutta niin tarkkaan, ettei meillä ole tilaa minkään muun, esimerkiksi asioiden inhimillisen merkityksen ymmärtämiselle. (Emt., 7.)

"Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994" korostetaan "tiedon suhteellista totuutta" (Emt., 10). Tämän voi ajatella tarkoittavan sitä, että suhteellisten totuuksien kautta lähestytään absoluuttista totuutta, joka on kuitenkin vain teoriassa olemassa. Tieteen tutkimustulokset täydentävät ja tarkentavat kuvaamme maailmasta.

On sanontatapoja "minun totuuteni on eri kuin sinun totuutesi" ja "ei ole olemassa yhtä ainoaa totuutta", jolloin totuus on saman asian eri näkökulmia. Tarkkaan ajatellen on kyse mielipiteistä ja niiden takana olevista arvostuksista.

Totuudellisuus on keino etsiä yhteistä totuutta: mitä kunkin totuus tosiasiallisesti on, käytännössä saa aikaan, mitä jokin asia tosiasiallisesti on. Totuudellista on myös kysyä: onko tässä kaikki tieto, mitä tästä asiasta on.

Niin tiedon kuin moraalinkin suhteen totuudellisuus on omasta itsestä lähtemistä. Minun on katsottava kriittisesti omia varmuuksiani; olenko valmis asettamaan omat näkemykseni, tähänastiset tietoni, uskomukseni kritiikin kohteeksi ja olenko valmis niitä muuttamaan.

5.3 Totuudellisuus, tieto ja arvot

Tiedon ja arvojen suhde on ollut historiallisesti muuttuva. Henryk Skolimowski väittää kirjassaan "Ekofilosofia" (1984), että elämme nyt arvojen auringonpimennyksen aikaa. Tieto ja arvot ovat erkaantuneet toisistaan, mikä aiheuttaa ihmisen vieraantumisen sekä maailmasta että itsestään. Jos tietojen ja arvojen liitto on tarpeellinen, niin tällä dynaamisen perspektiivin pysäkillä kysytään, voiko totuudellisuus olla keino siihen pääsemiseksi.

Skolimowski (1984) erottaa neljä historiallista perusasennetta arvojen ja tiedon suhteesta toisiinsa:

Ensimmäinen on antiikin kanta sellaisena kuin Platon sitä edustaa: tieto ja arvot ovat saman asian kaksi puolta, eikä kumpikaan hallitse toista. Mikään tieto ei ole vapaata arvoista, eikä arvojen voida katsoa olevan tyhjiä tiedosta. Platonin mukaan se, että omistetaan parempaa tietoa, on sitä, että eletään parempaa elämää. Tieto on tärkeä osa elämän verkostoa.

Toinen asenne on keskiajalta: tieto sulautuu arvoihin, mutta samalla se alistetaan arvoille, jotka määrää kirkko. Tieto on arvojen palveluksessa, mutta inhimillinen ymmärrys ei kyennyt käsittämään Jumalan järjestystä ja siitä seuraavia arvoja, vaan jumalallinen ilmoitus hyväksyttiin tiedon saamisen muodoksi.

Kolmas asenne erottaa tiedon arvoista niin, ettei kummallekaan anneta ylivaltaa. Kant ilmaisi asian "tähtitaivas yläpuolellasi ja moraalilaki sisimmässäsi", jolla hän tarkoitti sitä, että maailmankaikkeudesta voidaan saada kiistatonta tietoa, mutta ihmisen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta ei voida alistaa millekään determinististen fysikaalisten lakien sarjalle.

Neljäs asenne on se, jota edustaa klassinen empirismi ja sen myöhemmät johdannaiset: 1800-luvun positivismi ja 1900-luvun looginen empirismi. Arvot erotetaan tiedosta ja antamalla ylin merkitys asioita koskevalle tiedolle ja väittämällä etteivät arvot ole oikeata tietoa tämä käsitys asettaa tiedon arvojen yläpuolelle. (Skolimowski 1984, 10-11.)

Skolimowski (1984) puhuu arvojen auringonpimennyksestä, joka hänen mukaansa alkoi 1800-luvulla. Tämän neljännen historiallisen perusasenteen hän sanoo jopa olevan niin lähellä meitä ja ympäröivän meitä niin kiinteästi, että sitä on vaikea nähdä ja arvioida sen vaikutusta itseemme. (Emt., 11.)

1600-luvulta alkanut tieteen ja uskonnon välinen taistelu on 1800-luvulla yhä voimistunut tieteen ja teknologian kehittyessä. Tässä vastakkainasettelu uskonto edusti status quota, vallitsevaa tilaa ja tiede muutosprosessia. Uskonto oli liitossa itseisarvojen kanssa, tiede edusti edistystä; niinpä itseisarvot ja edistys tulkittiin toistensa vastustajiksi. Tässä taistelussa itseisarvot hylättiin yhä enenevässä

määrin aikansa eläneen maailman jäänteinä. Arvoja koskevat uudet opit pyrkivät palvelemaan tieteellistä maailmankäsitystä. Utilitarismi julisti, että etiikka ja toimintamme johtavana periaatteena tulisi olla mahdollisimman monien mahdollisimman suuri hyöty ja käytännössä tämä tarkoitti aineellista hyötyä. Utilitarismista on tullut aineellisen edistyksen apulainen, sen eettinen pätevöittäjä; aineellinen edistys on olennainen osa tieteellis-teknologista maailmankäsitystä. (Skolimowski 1984, 16-17.)

Muutoksesta suhtautumisessa arvoihin puhuu myös Wilenius ym. (1989) näin: "Niin etiikan historiassa kuin viime aikojen eettisissä tutkimuksissa on vastattu arvoista saatavan tiedon mahdollisuutta koskevaan kysymykseen sekä myöntävästi että kieltävästi. Tosin vasta meidän vuosisadallamme arvotiedon mahdollisuuden kieltäminen on tullut yleiseksi." (Emt., 98.)

Itseisarvoista, uskonnosta ja tiedosta Skolimowski (1984) kirjoittaa: "Yksi nykyaikaisen länsimaisen ajattelun suuria onnettomuuksia on ollut itseisarvojen kytkeminen laitostuneeseen uskontoon. Siellä missä jokin laitostuneen uskonnon muoto on tehnyt vararikon, se on merkinnyt monien silmissä uskonnon vararikkoa ylipäänsä ja tuohon uskontoon kutoutuneiden itseisarvojen vararikkoa." Uskonto ja itseisarvot ovat "inhimillisen kokemuksen vuosituhansien mittaan kehittämiä muotoja ja rakenteita, joiden avulla yksilö voi ylittää itsensä saadakseen itsestään mahdollisimman paljon irti ihmisenä. Niiden avulla ihmisen henkisyys ja ihmisyys voivat saada hahmonsäilytystä ja säilyttää elinvoimaisuutensa, ja niiden avulla me voimme määrittellä itsemme itsemme ylittävänä olentoina. Tällaisina itseisarvot viitoittavat ja määrittelevät ihmisyyden skaalan." (Emt., 20.)

Kun tietoa aiemmin pidettiin ihmisen luontaisena osana, vuosien 1700-1900 välillä ihminen jaettiin kahdeksi puoliskoksi; ihmisen tieto erotettiin hänen olemuksestaan, hänen arvoistaan. "Se, että tieto erotettiin arvoista, ihminen tiedostaan, fyysikaaliset ilmiöt kaikista 'muista ilmiöistä', johti sekä fyysikaalisen että inhimillisen maailman atomisoitumiseen. Tämä prosessi - - oli itse asiassa käsitteellisen vieraantumisen prosessi. Tästä käsitteellisestä vieraantumisesta tuli vuorostaan inhimillistä vieraantumista: ihminen vieraantui sekä tiedostaan että arvoistaan. Aikamme vieraantuneisuuden ensisijaisena syynä on virheellinen käsitys maailmankaikkeudesta, käsitys, jonka mukaan kaikki erotellaan ja jaetaan

ja jonka mukaan myös ihminen atomisoidaan ja revitään rikki." Tästä seuraa, että tieto ei tarjoa valistusta, vaan sekaannusta; informaation kasaaminen ainostaan edistää vieraantumisprosessia. Ihminen on vieraantunut sekä maailmasta että toisesta ihmisestä. (Skolimowski 1984, 22-23.)

Kallisen radiohaastattelussa "Hyvä ja paha meissä" (Kallinen 1971, 147-151) käsitellään myös pelon ja vihan kysymyksiä. Haastattelija arvelee, että tiedon lisääminen on omiaan vähentämään pelkoja. Vastauksessaan Kallinen puhuu kahdesta eri tiedon alueesta: "On ensinnäkin ulkonainen muistitieto, joka koskee meitä ympäröivää luontoa, ihmiskuntaa ja sen historiaa, kaikkea tosiasiatietoa. Sillä on erittäin suuri merkitys nimenomaan luonnonvoimien hallitsemisen kannalta, mutta se tieto ei vielä ratkaise niitä asioita, jotka koskevat ihmisten välisiä suhteita. Esim. saksalaisen kulttuuripiirin nimikuulut ajattelijat Nietzsche, Spengler ynnä muut, kyllä heillä tietoa on ollut ylenpalttisesti. Kuitenkin he ovat vähitellen kehittäneet eräänlaisen elämänfilosofian, jota melkein voisi nimittää satanismiksi. He uskovat, että elämän perustotuus onkin taistelua, väkevemmän voittoa, brutaalisuutta, rajatonta armottomuutta. Mitä suurin ulkonainen tietomäärä voi päätyä myös tällaiseen tuntoon. Sen takia tieto sinänsä tässä ulkonaisessa mielessä ei takaa mitään - se on erinomainen palvelija ja se vapauttaa monesta harhauskosta, mutta itse ihmisten välisten suhteitten kannalta se voi olla myös vaarallista.

Se tieto joka on tärkeää juuri, niin kuin mainitsitte, tuo mahdollisimman selkeä ja syvä itsetuntemus, niin että ihminen alkaa olla selvillä siitä mitä hän ajattelee ja miksi hän ajattelee niin kuin ajattelee, mitä hän tuntee ja mistä tämä tunto syntyy, mitä pelkää ja mistä tämä pelko syntyy, mitä vihaa ja miksi vihaa. Ja tämä tietoisuus, tämä sisäinen selkeys - se vapauttaa - jos vapauttaa!" (Kallinen 1971, 150-51.)

Ihminen on vieraantunut maailmastaan, toisesta ihmisestä ja itsestään. Kallinen sanoo, että jotakin meissä on perusteellisesti vinossa; "Olisimmeko tällä ylen valistuneella vuosisadallamme voineet käydä jo kaksikin mittaamattoman julmaa ja typerää maailmansotaa, joita kumpaakin johtivat pisimmälle kehittyneet kulttuurikansat, ellei meissä ja perustavan tärkeissä asennoitumisissamme olisi jotakin perin juurin pimeää ja typerää?" (Kallinen 1965, 15.)

"Mutta ellemme toisaalta näe ja todeksi myönnä sitä, että milloin tahansa ja missä tahansa saattaa ihminen ja saattavat ihmisjoukot tiedoistaan ja yleisten normien mukaisesta siveellisestä kunnostaan huolimatta suistua ja eläytyä milteipä minkälaiseen typeryyteen ja julmuuteen tahansa, emme sittenkään kunnioita tosiasioita, emme ymmärrä ihmisenä olemisen mysteriota alkuunkaan; ja - mikä pahinta - olemme henkilökohtaisesti turvattomia tässä väkevien suggestioiden myllertämässä maailmassa." (Kallinen 1965, 18-19.)

Yhä lisääntyvä tieto maailmasta vie ihmistä yhä kauemmas itsestään. Maailman selittäminen ei selitä ihmistä. Skolimowski(1984) puhuu viisaudesta ja tiedosta: "Viisaiden ihmisten tiedolla on merkitystä, he ovat sellaisessa olemisen tilassa, jossa tiedolla on merkitystä - - heidän tietonsa palvelee heitä ihmisinä." Viisaus sinänsä ei ole tavoiteltava asia, vaan: "Tiedon uudelleenyhdyntymisen arvoihin ei ole tarpeen sen takia, että meistä jokaisesta tulisi ´tunnetusti viisas ihminen´, vaan sen takia, että ihmiskunnan eloonjääminen voitaisiin varmistaa. Meille pitäisi olla ylenmäärin selvää, ettemme selviydy siitä ongelmien paljoudesta, johon nykyinen (tieteellis-tekninen) vuorovaikutustapamme luonnon ja toisten ihmisten kanssa on johtanut, ennen kuin pääsemme jälleen asteelle, jossa tiedollamme on meille merkitystä ihmisinä. Tämä tieto on tietoa, joka on kietoutunut arvoihin ja on niiden palveluksessa. Tämä tieto on uusi, uudella tasolla esiintyvä ilmentymä Platonin ja Augustinuksen väitteestä, että oikea ajattelu on oikean käyttäytymisen ehto." (Emt., 25.)

Totuudellisuus on keino itsetuntemuksen lisäämiseen ja sitä tietoa Kallinen korostaa. Kun ihminen herää totuudellisuuteen, hän alkaa katsoa itseään ja maailmaa uusin silmin. Ihminen kyseenalaistaa siihenastiset tietonsa, näkemyksensä ja uskomuksensa, mutta kysyy myös: mikä tieto on todella tarpeellista. Ihmisen voi sanoa olevan viisas, kun tieto tulee todella osaksi häntä itseään.

Kallisen ratkaisu maapallon ja ihmiskunnan ongelmiin on totuudellisuus: "Ainoa pelastuksen ehto on tämä, että ihmisessä ihmisen jälkeen viriäisi yhä enemmän ja enemmän totuudellisuuden henkeä, tarvetta nähdä tosiasiat tosiasioina ja vetää siitä tosiasioiden mukaiset johtopäätökset - - ." (Kallinen 1971, 184).

Totuudellisuus johtaa etsimään oikeaa tietoa, tietoa joka on kietoutunut arvoihin ja on niiden palveluksessa. Oikeaa tietoa siinä mielessä kuten Skolimowski (1984) Platonia ja Augustinusta lainaten sanoo, että "oikea ajattelu on oikean käyttäytymisen ehto" (Emt., 25).

"Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994" kirjoitetaan koulun arvoperustasta näin: "Arvoperustan selkeyttäminen ja tiedostaminen ovat tärkeä lähtökohta koulun koko opetussuunnitelmatyölle". "Arvoperustan täsmentämisessä keskeisenä työvälteenä on eettinen pohdinta. Lähtökohdan arvopohdinnoille antavat antiikin ajan perusarvot: hyvyys, totuus, kauneus." (Emt., 12 - 13.)

Arvoperustan selkeyttäminen ja tiedostaminen on tärkeää, se on koko kasvatustyön lähtökohta. Jos "arvojen auringonpimennys" merkitseekin käytännössä arvojen runsautta, jopa sekamelskaa, on mietittävä keinoa miten selkeyttää arvoperustaa. Arvokeskustelussa, joka toivottavasti ulottuu kouluunkin, on kyse siitä, että tiedon ja arvojen liitto on hajonnut ja ihminen on hukassa itseltään. Monimutkaistuvaa maailmaa vastaamaan kehitellään uudenlaista etiikkaa ja uudenlaisia arvoja. Entäpä jos tulisikin tehdä juuri toisinpäin, palata yksinkertaisuuteen ja selkeyteen; etsimään totuutta, hyvyyttä ja kauneutta.

Aleksanteri Ahola-Valo, 95-vuotias opettaja, ottaa kantaa koulun tehtäviin ja arvoperustaan Opettaja-lehdessä 45/95. Lehti kirjoittaa: "Hänen mukaansa koulun tehtävät uinuvat turruttavassa tottumuksen virrassa. - Koko maailman koulut ovat vajavaisia tärkeiden oppiaineiden puuttuessa. Koulut eivät anna käytännön opetusta ihmisyyteen." Opettajille hän antaa ohjeeksi mm: "Teidän ei pidä alistua kääpiöiden vallan alle. Ellei opetuksen tarkoituksena ole muu kuin ihmisen kouluttaminen pienestä pitäen koneiden orjiksi, opettaminen tuskin kannattaa. Meille opettajille on annettu yksi kuolematon tehtävä: opettaa lapsille ihmisyyttä." (Emt., 29.)

5.4 Totuudellisuus tulevaisuuspysäkillä

5.4.1 Eettisen kasvun haaste

Me elämme ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta merkityksellistä aikaa, puhutaan mm. kestävän kehityksen haasteesta, joka on myös haaste kasvatukselle.

Professori Torsti Kivistö kirjoittaa tulevaisuuden haasteista ja mahdollisuuksista Opettajankouluttaja-lehden 1/93 artikkelissa "Eettisyys uuden ihmiskuvan perustaksi" (Kivistö 1993, 6). Artikkelin johdannossa hän sanoo mm. näin: "Aineellisen kasvun tavoitteesta on vähitellen siirryttävä ihmisen henkisen kasvun korostamiseen, jolloin voidaan luoda pohjaa ihmisen eettisen tietoisuuden kehittymiselle ja kestävän kehityksen haasteen vastaanottamiselle." (Kivistö 1993, 6).

Uuden eettisen ihmisen tarpeellisuutta Kivistö perustelee näin: "Maapallo on evoluutiokehityksessään tullut vaiheeseen, jossa ongelmat ovat sitä luokkaa ja niin elimellisesti yhteisiä koko 'pallolle', etteivät perinteiset keinot kuten poliittinen päätöksenteko ja ammattietiikkojen mielipiteet riitä, **vaan eettisen tietoisuuden tulee tulla jokaisen ihmisen ominaisuudeksi ja uuden ihmisen kulmakiveksi.**" (Kivistö 1993, 7).

Tähän pääseminen edellyttää sekä globaalin tietoisuuden lisäämistä että "nykyihmisen psyykkisen rakenteen eheyttämistä, syventämistä ja kehittämistä eli henkistä kasvua, jonka olennaisena lähtökohtana ovat nykyistä parempi itsetuntemus ja oman lähtötilanteen tiedostaminen". (Kivistö 1993, 7.)

Kulttuurievoluutio synnytti nykyihmisen eli Homo Sapiensin, jonka ilmestymisen keskeinen psyykkinen edellytys oli tiedostavan, rationaalisesti ajattelevan ja suunnitteluun pystyvän "MINÄN eli EGO:n muodostuminen ihmisen psyykkiseen rakenteeseen. (Kivistö 1993, 6.) (Kivistö kirjoittaa artikkelissaan minän ja egon suurin kirjaimin.)

Kivistön lähtökohtana on evoluution nykyinen vaihe, kulttuurievoluutio, EGO:n rooli ja tehtävät ihmisen psyykkisessä rakenteessa. Evoluution jatkumiselle on välttämätöntä uuden eettisen tietoisuuden synty, mikä merkitsee muutosta ihmisen psyykkisessä rakenteessa ja EGO:n roolin muutosta. (Kivistö 1993, 6-9).

Kivistön mukaan voidaan ehkä ajatella, että EGO:sta tuli ihmisen psyyken se rajapinta, jonka välityksellä ihminen on tietoisesti vuorovaikutuksessa ympäristöönsä. Tämän "rajapinnan" keskeinen rooli on se, että sillä on tietoista tietoa sekä ihmisestä itsestään että ihmisen ympäristöstä. EGO:a voidaan luonnehtia eräässä mielessä "psyykkiseksi ylijäämäksi", mikä käytännössä merkitsisi mm. aivoihin kertynyttä, tietoisesti käytettävissä olevaa tietoa. Ihminen siis syntyi ihmisapinasta siinä vaiheessa, kun tietoinen EGO oli riittävästi jäsentynyt omaksi psyykkisen rakenteen osakseen. (Kivistö 1993, 6.)

Kivistön mukaan EGO:n avulla ihminen nousi selvään erityisasemaan eliöiden joukossa ja varmisti ihmislajin kasvun ja menestymisen sekä aineellisen hyvinvoinnin. EGO:n ansiot evoluution kärkenä ovat kiistattomat, mutta mitalin kääntöpuolella on ihmiskunnan tuhon uhka, mm. ydinaseet ja ympäristön saastuminen. Jos maapallon nykyisiin ongelmiin halutaan etsiä syyllistä, niin se Kivistön mukaan on EGO. (Kivistö 1993, 6.)

Evoluution jatkumisen yksi edellytys on, että EGO:n rooli ja rakenne muuttuu. Kivistön ajatus on, että EGO:n päätehtävä evoluutiossa on jo suoritettu; EGO:n yläpuolella oleva ja sen jälkeen muodostunut psyyken rakenteen osa nousee tärkeämmäksi. Se psyyken rakenteen osa on eettistä tietoisuutta, jonka kasvu on tarpeen. Tästä psyyken rakenteen osasta tulee ehkä uusi "rajapinta" ihmissysteemin ja ulkoisen ympäristön välille. (Kivistö 1993, 6-7.)

Aikaisemman evoluution kärjen eli EGO:n ja siitä kulttuurievoluutiossa syntyneen "yliminän" välille tulee uudentyyppinen työnjako, jossa loogisen, rationaalisen tietouden ja päättelyn sijasta **eettinen ja moraalinen** näkökulma nousevat hallitseviksi piirteiksi toiminnassamme. **"Evoluutio siis jatkaa tietään rationaalisesta päättelystä eettiseen päättelyyn.** Tässä suuntauksessa EGO joutuu antamaan 'valtaansa' kahdelle suunnalle eli yliminälle ja toisaalta kehittyville tietokoneille ja muulle teknoosysteemille. Silti EGO säilyttää sen

perustehtävänsä, joka sillä on ollut tähänastisena evoluution kärkiolentona eli rationaalisen, tietoisin ajattelun ja päättelyn." (Kivistö 1993, 7.)

Uusi ihminen syntyy Kivistön mukaan itsetutkiskelun pohjalta, siitä että EGO katsoo itseään peiliin: "On aivan ilmeistä, ettei uusi, eheä tasapainoinen ihminen eikä ihmiskunta voi syntyä, ellei sekä yksilö- että yhteisötasolla olla nykyistä paremmin selvillä piilotajuisesta, kätkeystä menneisyyden psyykkisestä kuormasta. Tämän itsetutkiskelun painopisteen ei tulisi olla 'syyllisten' hakemisessa yhteisöjen ja kansojen kohtaloihin tai luonnon tilaan, vaan totuuden näkemisessä omasta tilasta, koska siten parhaiten ja tehokkaimmin vapaudutaan tähänastisen kulttuurievoluution tuottamista menneisyyden painolasteista. **Jotta uusi ihminen voisi syntyä, on ilmeisen välttämätöntä, että EGO katsoo peiliin riittävän kauan ja riittävän syvällisesti** ja luottaen ihmisen kasvun mahdollisuuksiin nousee uuteen evoluutiovaiheeseen; maailma on nyt täynnä psyykkisesti kyyryssä olevia uuden ihmisen alkuja." (Kivistö 1993, 7.)

Kivistön mielestä on tärkeää, että mahdollisimman moni yksilö on vapautunut menneisyyden psyykkisestä, energiaa sitovasta painolastista, koska ihmiskunnan kohtalonkysymykset ovat globaalisia ja olemme siirtymässä kiihtyvällä nopeudella globaaliseen tieto- ja vuorovaikutusyhteiskuntaan. Evoluution jatkuminen vaatii uuden eheän ja tasapainoisen persoonallisuuden syntymistä ja sen ennakointi tuntuu myös inhimilliseltä; vain siten voidaan eettiset megaongelmat ratkaista. Pelkkä Homo sapiensin äly ei enää riitä. (Kivistö 1993, 8.)

Kivistö puhuu uuden ihmisen synnyn kulmakivenä eettisen tietoisuuden lisäksi globaalista tietoisuudesta, jota tulee kehittää kaikissa muodoissaan esim. kasvatuksessa. Kivistön mielestä globaali prosessi johtaa luonnollisesti kompleksisuuden lisääntymiseen, joka on yksi syy, miksi juuri tasapainoista, henkisesti kehittyntä ja eettisesti korkeatasoista ihmistä tarvitaan. (Kivistö 1993, 8.)

5.4.2 Ego katsoo peiliin totuudellisesti

Kivistön ja Kallisen ajattelussa on yhteistä näkemystä; Kallinen puhui jo 1970-luvulla samoista asioista kuin Kivistö, ehkä hiukan eri termein ja sanoin.

Keskeinen ajatus kummallakin on, että ihmisen tulee sisäisesti muuttua, jotta ihmiskunnalla ja maapallolla olisi tulevaisuutta. Tämä muutos on ihmisen henkistä, eettistä ja moraalista kasvua, joka lähtee liikkeelle jokainen yksilön kohdalla itsetuntemuksen lisääntymisestä ja syventämisestä.

Kun Kivistö puhuu menneisyyden psyykkisestä, energiaa sitovasta painolastista ja siitä vapautumisesta (Kivistö 1993, 8) on siinä sama ajatus kuin Kallisella unessa olemisesta ja heräämisestä. Kallinen kirjoittaa: "- - me olemme todella unessa, ajatustottumuksen unessa. Siinä on alkupohjana geeniperintömme, ehkä siinä on meidän karvaisen esi-isämme, puusta laskeutuneen olennon perintö meissä itse kussakin - - joka on ikäänkuin pohjana - -" (Kallinen 1971, 171) ja edelleen: "On aloitettava tästä tietoisuudesta: minä nukun, minut on suggeroitu. Minun esi-isäni polvesta polveen ovat eläneet unetilassa, minä olen perinyt geeneissä tuon unen ja minua on lapsuudesta saakka nukutettu. Minun täytyy tiedostaa tämä tila, olla koko ajan tietoinen ja katsoa kriittisesti omaa itseäni, omia varmuuksiani." (Kallinen 1971, 177).

Kivistö puhuu syyllisten etsimisen välttämisestä: itsetutkiskelun painopisteen ei tulisi olla "syyllisten" hakemisessa, vaan totuuden näkemisessä omasta tilasta. (Kivistö 1993, 7.)

Kallinen korostaa totuudellisuudessa juuri tätä omasta itsestä lähtemistä: "Tämä on ainoa neuvo, jonka rohkenen sanoa aivan empimättä. Omasta itsestä on aloitettava". (Kallinen 1971, 177), "rohkeutta katsoa totuutta silmästä silmään ennen kaikkea omassa itsessään" (Kallinen 1971, 186).

Totuudellisuuteen herännyt katsoo tavallaan kahteen suuntaan. Ihminen katsoo kriittisesti, uusin silmin niitä asioita, joita hänelle esitetään/esittäytyy tosiasioina. Esimerkkinä voi olla vaikkapa taloudellinen kasvu; se on nähty ja nähdään välttämättömäksi, sen avulla ratkaistaan ongelmat aina työttömyydestä lähtien.

Totuudellisuuteen herännyt voi kyseenalaistaa tämän näkemyksen, uskomuksen ja kysyä: mitä se todella saa aikaan, mitä kaikkea se voi ja aiheuttaa tosiasiasa. Totuudellisuuteen herännyt ei kuitenkaan pysähdy tähän - ja Kallinen nukahtamisesta varoittaakin - vaan hän katsoo itseään rehellisesti: olenko valmis muuttamaan itseäni, enkä vain kritisoimaan muita.

5.4.3 Haaste kasvatukselle

Kivistön määrittelemän uuden ihmisen kasvun ja kasvattamisen haasteet koskevat myös koulua. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994 sanotaan koulun arvoperustasta näin: "Ympäristön tilan parantaminen ja maapallon elinkelpoisuuden säilyminen edellyttävät kehityksen suunnan muutosta. On pyrittävä siihen, että kaikkien ihmisten perustarpeet tyydytetään vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omia perustarpeitaan. Tätä muutossuuntaa kutsutaan kestäväksi kehitykseksi. - -

Kasvatus on keskeinen tekijä elämänmuotomme kehityssuunnan kääntämisessä kestäväksi. Koulun on mahdollista yhteistyössä tukiverkostojensa kanssa luoda tulevaisuudenkuvia, vahvistaa moraalia ja osaamista, joita ihminen tarvitsee yhteiskunnan jäsenenä ja kansainvälisessä yhteistyössä kulttuurirevoluution suunnan korjaamiseksi." (Emt., 13).

Jokaisen kasvattajan, opettajan on syytä katsoa itseään peiliin totuudellisesti: mitä minä voin tehdä, ettei tämä teksti jää vain kuolleeksi kirjaimeksi. Kivistö sanoo, että eräässä mielessä uudelle ihmiselle voidaan jopa asettaa **velvollisuus**: tunne itsesi niin hyvin kuin se oma taustasi ja ympäristösi huomioonottaen on mahdollista. (Kivistö 1993, 8). Opettaja jos kuka on tulevaisuuskasvattaja, niinpä tämän itsensä tuntemisen opetteluun tulee lähteä hänestä.

Kivistön "uusi ihminen" on selvittänyt välinsä menneisyyden kanssa, puhdistanut piilotajuntansa menneisyyden "psykkisestä saasteesta" kuten kulttuurirevoluutiossa piilotajuntaan varastoituneista torjutuista negatiivisista

aineksista. Ihmiskunnalla on edessään suuren luokan "evoluutiotesti", jonka onnistunut läpäisy edellyttää vapautumista vanhoista psyykkisistä painolasteista sekä ihmisen tietoisavaruuden kehittymistä kestävän kehityksen mukaiselle tasolle. (Kivistö 1993, 9.)

Sekä Kivistö että Kallinen korostavat ihmisen henkisen kasvun tarpeellisuutta ja kritisoivat aineellista kasvua. Jälkimmäisen yletön korostaminen on aiheuttanut ihmiskunnan suuret ongelmat: luonnonvarojen ehtymisen ja ympäristön saastumisen. Kestävä kehitys ei ole ainut asia, joka vaatii ihmistä kasvamaan, vaan myös ihmisyyys kaikkine ulottuvuuksineen.

Ahola-Valo antaa opettajille viestin: kasvattakaa ihmisyyteen. Skolimowskin (1984) mukaan itseisarvojen avulla yksilö voi ylittää itsensä saadakseen itsestään mahdollisimman paljon irti ihmisenä. Niiden avulla ihmisen henkisyys ja ihmisyyys voivat saada hahmonsaa, niiden avulla voimme määritellä itsemme itsemme ylittävinä olentoina. Näin itseisarvot viitoittavat ja määrittelevät ihmisyyden skaalan. (Emt., 20).

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1994 sanotaan arvoperustan täsmentämisestä ja eettisestä pohdinnasta, jolle lähtökohdan antavat antiikin ajan perusarvot hyvyys, totuus, kauneus. Ihmisyyden etsinnässä voimme palata näihin arvoihin miettimään, vieläkö ne mahdollisesti elävät tässä päivässä. Näin niistä kirjoittaa Kallinen v. 1969: "Ihmisessä voi viritä totuudenrakkaus, yli kaiken totuudenrakkaus. Tämä totuus, jos se viriää, virittää ihmisessä hyvyyden. Ja missä totuus ja hyvyys ovat läsnä, siellä syntyy kauneus. Ja niin saa oikeutuksensa ja vahvistuksensa kreikkalaisten filosofien meille välittämä määritelmä totuudesta, hyvyydestä ja kauneudesta. Ne ovat meissä sisäisesti läsnä. Vain meidän mieleme peittää ne, meille periytyneet käsitteet ja varmuudet peittävät ne. Totuus on yksilöllinen asia. Jokin mystinen, sanoin selittämätön salaisuus meissä. Se ei sellaisenaan ole siirrettävissä kenellekään toiselle. Mutta sen yhteisenä tunnusmerkkinä voimme sanoa olevan tuon pyhän arvokolmion, joka ihmisessä ilmenee: totuus, hyvyys ja kauneus. Kaikki sanan todellisimmassa mielessä." (Kallinen 1969, 104-105; ref. Markkula 1995).

6. LOPPUPOHDINTA

Kun tarkastelen niitä tekstejä, joita olen Kalliselta tähän tutkimukseen valinnut, voin kysyä: onko tässä kaikki olennainen, mitä hän on totuudellisuudesta sanonut. Varto (1992) sanoo, että tutkija joutuu luottamaan monessa kohdin pelkkään intuitioon niiden ohjeiden ohella, joita tulkinnasta voidaan antaa. (Emt., 64). Tutkijan on siis käytettävä intuitiotaan aina tekstien valinnasta lähtien, joka sekin on tulkintaa.

Totuudellisuuteen herääminen on kysymys, joka askarruttaa ja johon on vaikea saada yksiselitteistä vastausta. Kirjoituksessaan moraalisesta kasvatuksesta Kallinen (1971) sanoo Jungia siteeraten, että herääminen on usein tuskallisen itsetutkistelun tulos. (Emt., 161) Mistä sitten syntyy itsetutkistelun tarve? Voiko ihminen herätellä toista? Kallinen kirjoittaa näin: "Käsittääkseni emme voi siirtää kenellekään ymmärrystä, syvää, kaikki ilmaisut ylittävää ymmärrystä, vaikkakin monet valaistuneet sanovat siihen heräämisen olevan vaikeata vain sen vuoksi, että se on niin yksinkertaista. Ymmärrys syttyy itsessämme, mikäli syttyy; sytyttävä kipinä voi singahtaa toiselta." (Kallinen 1950, 206). Vaikka Kallinen tässä puhuu valaistuneista, samaa ajatusta voi soveltaa totuudellisuuteen heräämiseen.

Voi myös ajatella, että totuudellisuus on ihmisessä ominaisuus (vrt. Wilenius ym. 1989), joka puhuu totuudellisuudesta ihmisen kulttuuriominaisuutena; pyrkimys ja kyky muodostaa käsitykset ja katsomukset todellisuuden mukaisiksi. (Emt., 18-19). Jos siis totuudellisuus on ihmisessä luonnollisena ja mahdollisena, voidaan kriittisesti kysyä, onko kasvattaja nukuttaja vai herättäjä. Kun ajatellaan totuudellisuutta kasvatuksen arvona, on siten aivan olennaista, että se lähtee kasvattajasta.

Totuudellisuus kuljettuaan dynaamisen perspektiivin kanavassa neljän pysäkin kautta ei sinänsä muutu. Käsitteen edelleenkehittely, mahdollinen täsmentyminen ja rikastuminen tarkoittaa totuudellisuuden katsomista kasvatuksen näkökulmasta. Totuudellisuus kasvatuksen arvona täydentyy, pätevytyy ja on erityisen ajankohtainen.

Pysäkit olisivat voineet olla toiset, samoin keskustelukumppanit. Aiheeseen sopiva on mm. Rousseau, joka oli sitä mieltä, että ihminen on perusluonnoltaan hyvä, myötätunnosta toimiva olento; vallitseva itsekkyyteen perustuva yhteiskunta on ristiriidassa tämän perusluonnon kanssa. (Wilenius ym. 1989, 31). Rousseau käsittelee teoksessa "Emile eli kasvatuksesta" mm. lasten siveellistä kasvatusta ja osoittaa, että lapsella ei ole luonnollista tarvetta valehdella, vaan esim. aikuisen vaatimukset pakottavat lapset epärehellisyyteen. (Rousseau 1933, 151-155).

Totuudellisuuden, etiikan ja moraalin kysymyksiä olisi löytynyt pohdittavaksi yhden tutkimuksen verran. Ihmisen perusluonnon (vrt. Rousseau) ja hyvän ja pahan kysymykset liitettynä uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetukseen jäivät kovin vähälle tarkastelulle. Tosin Kallinen itse moraalista puhuessan sivuaa uskontoa. Totuudellisuudelle uskonnon opinkappaleiden ulkoaopettelu on tietysti vierasta; olennaista on ihmisen halu toteuttaa rehellisesti sitä hyvää, mistä esim. Jeesus vuorisaarnassa puhui.

Syy miksi tutkimuksessa käsitellään tiedon ja arvojen suhdetta ja tulevaisuutta on itse totuudellisuuden käsitteessä ja merkityksestä tänä päivänä. Jo 25 vuotta sitten Kallinen totuudellisuudesta puhuessaan herätteli ihmisiä huomaamaan, mihin meidän unemme voi johtaa: koko ihmiskunnan ja planeetan tuhoon. Uhkakuvat eivät ole poistuneet, päinvastoin, ongelmat ovat vain lisääntyneet. Tieteen kehitys ja aineellisen hyvän kasvu eivät ole ratkaisseet ongelmia.

Totuudellisuuden merkityksestä ja arvosta Kivistö (1993) kirjoittaa Skolimowskia lainaten: "Skolimowski jopa ennakoi, että tietoyhteiskunnan päätöksentekijät tulevat olemaan ´filosofi-kuninkaita` (filosofi=totuudenrakastaja), koska vain ainoana ohjenuoranaan totuutta (totuudellisuutta) pitävät päätöksentekijät voivat selviytyä siitä tapahtumien, ristiriitojen, ongelmien ja intressien kaaoksesta, joka on odotettavissa eksponentiaalisesti kasvavasta monimutkaisuudesta siirryttäessä globaaliin tietoyhteiskuntaan." (Emt., 8).

Meillä ei ole kuitenkaan varaa jättää totuudellisuutta vain päätöksentekijöille, se kuuluu kaikille. Tässä samassa monimutkaisuudessa ja globaalissa tietoyhteiskunnassa me elämme kaikki ja ratkaisuilla, joita teemme, on vaikutusta

maapallon ja ihmiskunnan tulevaisuuteen. Itsetuntemuksen lisääminen yhdistyneenä globaalin tietoisuuden kasvuun ovat ne käsitteet, joiden avulla voimme suuntautua toiveikkaasti tulevaisuuteen.

Kallinen sanoo sanan totuudellisuus olevan jotakin hyvin inhimillistä, hyvin luonnollista ja hyvin mahdollista. Totuudellisuuteen pyrkivä ihminen ei kuitenkaan väitä olevansa mikään malli-ihminen: "Minä saan valheellisuudesta itseni kiinni yhtämittä. Minä huomaan olevani unessa." (Kallinen 1971, 183.) Tärkeintä on pyrkiä totuudellisuuteen ja samalla tiedosta inhimillisyyden kielteisetkin puolet itsessään.

Totuudellisuus on arvojen arvo. Se on myös, kuten Kallinen (1958) sanoo, jumalaisin ihmisessä (Emt., 265). Aidoimmillaan ja parhaimmillaan se johtaa elämän ihmettelyyn ja elämän kunnioittamiseen. "Unesta tietoiseksi tuleminen on heräämisen ensimmäinen oire. Tämän tietoisuuden virittämä totuudellisuuden tarve, tarkan, levollisen ja kuitenkin intensiivisen tarkastelun tarve, on toinen aste. Saattaa tulla hetki, jolloin ylitämme kaiken, mitä olemme oppineet, tietäneet ja ymmärtäneet, jopa sanoiksi pukeneet itsellemme ja muille. - - Jos olen vähänkin valveilla, niin jokainen vastaantuleva olento on mysteeri, pyhä, juhlallinen. Se on eläimessä, kukassa, kaikkialla. Tämä tilaisuus on jumalallisen olemassaolon muoto. Ihmishenget kysyvät tässä tilaisuudessa itseltään: Keitä me olemme? Tähän juuri tähtää luomakunta, että ihmisessä viriää tarve nähdä totuus. Tarve toteuttaa hyvyys. Tarve tajuta kauneus." (Kallinen 1969, 106-107; ref. Markkula 1995.)

LÄHTEET:

- Ahola-Valo, A. 1995. Koulun opetettava ihmisyyttä. *Opettaja* 45, 29.
- Airaksinen, T. 1993. *Moraalifilosofia*. 3. painos. Juva: WSOY
- Airaksinen, T. ja Kuusela, A. 1994. *Lukion filosofia*. Helsinki: Otava.
- Eneroth, B. 1984. Hur mäter man "vackert"? *Grundbok i kvalitativ metod*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Helkama, K. 1995. Koulu ja arvokasvatus. Teoksessa Elo, P. & Simola, H. (toim.) *Arvot, hyveet ja tieto*. Helsinki: FETO Filosofian ja elämäkatsomustiedon opettajat r.y., 55-65.
- Jussila, J., Montonen, K. & Nurmi, K. 1992. Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino, 157-204.
- Kallinen, Y. 1949. Valveutumisen ongelma. Teoksessa Kekkinen, R., Oksanen, J. & Vuorinen, K. (toim.) 1982. *Valveutumisen ongelma. Artikkelikokoelma ihmisen henkisen kasvun mahdollisuuksista*. Helsinki: Teosofisen Seuran Suomen osasto, 5-16.
- Kallinen, Y. 1950. Selkeytymisestä. Teoksessa Kekkinen, R., Oksanen, J. & Vuorinen, K. (toim.) 1982. *Valveutumisen ongelma. Artikkelikokoelma ihmisen henkisen kasvun mahdollisuuksista*. Helsinki: Teosofisen Seuran Suomen osasto, 203-209.
- Kallinen, Y. 1958. *Hälinää ja hiljaisuutta*. Helsinki: Tammi.
- Kallinen, Y. 1971. *Elämmekö unessa*. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Kallinen, Y. 1991. (toim.) *Zen, idän sanoma valaistuksesta*. Läheteitä käyttäen toimittanut Y. K. 2. painos. Hämeenlinna: Karisto.
- Kekkinen, R., Oksanen, J. & Vuorinen, K. (toim.) 1982. *Valveutumisen ongelma. Artikkelikokoelma ihmisen henkisestä kasvusta*. Helsinki: Teosofisen Seuran Suomen osasto.

- Kivistö, T. 1993. Eettisyys uuden ihmiskuvan perustaksi.
Opettajankouluttaja 1, 6-9.
- Krohn, S. 1953. Arvojen yleispätevyyden ongelma. Helsinki: Akateeminen kirjakauppa.
- Kusch, M. 1986. Ymmärtämisen haaste. Jyväskylä: Pohjoinen.
- Markkula, H. (toim.) 1995. Sanat kuin valo. Yrjö Kallisen ajatuksia.
Juva: WSOY.
- Niiniluoto, I. 1994. Järki, arvot ja välineet. Helsinki: Otava.
- Nurmi, K. 1995. Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. Jyväskylä: Gummerus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. 1994. Opetushallitus.
Helsinki: Opetushallitus.
- Rousseau, J.J. 1933. Émile eli kasvatuksesta. Porvoo: WSOY.
- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntauksset.
Oulu: Pohjoinen.
- Skolimowski, H. 1984. Ekofilosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Toukonen, M.L. 1992. Koulu ja sen kieli: näkökulma opettajan työn etiikkaan.
Teoksessa Airaksinen, T. (toim.) Ammattien ja ansaitsemisen etiikka.
Helsinki: Yliopistopaino, 105-129.
- Turunen, K.E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen.
Jyväskylä: Atena.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Wilenius, R., Oksala, P., Mehtonen, L. & Juntunen, M. 1989. Johdatus filosofiseen ajatteluun. Jyväskylä: Atena.